STRIP SCHRIFT

Prijs f 6,50
Bfr. 140

EDDY PAAPE
FRANK LE GALL
GLEEVERS DAGBOEK

280 - JAARGANG 28 NUMMER 3 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

SJORS & SJIMMIE ZOEKEN SCENARISTEN

Elke twee weken staat er in *SjoSji* een vier-pagina-verhaal van *Sjors & Sjimmie*. Zij bewandelen op Schiermeeuwenoog met Dikkie, de Kolonel, Sally, Alfons en de andere eilanders de hoge toppen van de humor. In het tékenen van de serie is voorzien, maar de redactie van SjoSji is op zoek naar Sjors & Sjimmie-scenaristen.

Een Sjors & Sjimmie-scenarist draait regelmatig een sterk verhaal in elkaar, zonder gaten of losse eindjes, en met een visuele clou. Waarin Sjors & Sjimmie als stoere, goedhartige braniemoderne maatschappij aan lopen. Als jij denkt dat je in staat bent dergelijke scenario's te schrijven, stuur dan een briefje naar de SjoSji-redactie: SjoSji, Postbus 625, 2100 AP Heemstede. Ze helpen je daar dan wel verder op weg. Het gerucht gaat overigens dat een Sjors & Sjimmie-scenarist goed betaald wordt, mede door de succesvolle bundeling in albums, met hun vele herdrukken.

EN DAN NU DE HONDERDSTE AFLEVERING, NAAR EEN ORIGINEEL SCENARIO VAN SJIMMIE!
GEFELICITEERD, JONGEN.
HET WORDT VAST HEEL ROMANTISCH.
DAAR KUN JE VAN OP AAN.

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

OPROEP!

Frans - Duits - Engels

De redactie van Stripschrift is – vanwege het grote aanbod uit het buitenland – voortdurend op zoek naar goede vertalers van artikelen in de hierboven genoemde talen. Ben je bereid om je op dit gebied pro deo bezig te houden, neem dan contact op met de redactie.

"Dick Bos"

Strip speciaalwinkel & Antiquariaat

In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen

Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

"Fantasia"

Grote collectie strips

Ruim assortiment antiquariaat

Groot aanbod stripposters en zeefdrukken

Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD

GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS
INKOOP EN VERKOOP
ZAAGMOLENDRIFT 35 A 41
☎ 010 - 4664368

ROTTERDAM

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

STRIP SCHRIFT

Jaargang 28 april 1995 nummer 3 (280)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Har Brok, Marc André Dumonteil, Henk Kuijpers, Stripwinkel Lambiek, Gerard Leever, Arnel Lefevere, Jean-Marie Mievis, Jeroen Mirck, Philippe Morin, Hans Pols, Dominique Poncet, Ernst Slinger, Peter de Smet, Gerard Suurmeijer, Rob Vlek, Rudy Vrooman, Rogier van Winden

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs f59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap f2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Eddy Paape

ISSN 0165-845X

Redactioneel

In zijn lange carrière heeft Eddy Paape het geregeld aan de stok gehad met zijn uitgevers. En hij is niet de enige. Twisten tussen auteurs en uitgevers bestaan al sinds de uitvinding van de boekdrukkunst. Na enige jaren van relatieve rust halen de rechtszaken nu weer de krantekoppen. Uderzo maakte heel wat gemoederen los toen hij gelijk Don Quichote ten strijde trok tegen Dargaud. En ook de zaak van de erven Hergé versus Veerkamp werd breed uitgemeten in de landelijke pers. Zoals altijd gaat het om geld, veel geld. Strips spelen daarbij eigenlijk nauwelijks meer een rol. Het lijkt meer te draaien om de veel lucratiever rechten op merchandising van succesvolle stripfiguurtjes. Niet alleen de erven Hergé waken als een kloek over hun gouden ei. Ter bescherming van hun karakters dreigde Disney onlangs nog de carnavalsoptocht in het rustieke Berghem te verpesten.

De zakenwereld is inmiddels volledig overtuigd geraakt van de vele commerciële mogelijkheden. Met haar cd 'Ga je mee naar Smurfenland' scoorde Irene Moors driedubbel platina terwijl Sus en Wis eigenhandig voor een hausse in de wasmiddelenbranche zorgen. Maar je kunt deze peperdure figuurtjes natuurlijk niet eeuwig blijven uitmelken. Er moeten nieuwe komen. Dus doen snelle reclamejongens hun best het succes van de Ninja Turtles te evenaren. Het is immers veel handiger om op de zaken vooruit te lopen. Want waarom zou je wachten tot een stripmaker met een exploitabel personage komt, als je er zelf ook eentje kunt bedenken? Strips worden zo het domein van managers. Ze worden een vehikel voor de winstgevende verkoop van allerlei parafernalia. Ongeduldige voormalige medewerkers van Disney denken een gouden greep gedaan te hebben. In Chicago hebben ze een museum ingericht voor Al Capone. Je kunt er je dollars aan allerlei memorabilia uitgeven. Het zou ons niks verbazen als er binnenkort een strip over deze gangster komt om de verkoop van deze prullaria te stimuleren.

Inhoud

4 **EDDY PAAPE** Marc André Dumonteil
12 **GLEEVERS DAGBOEK** Gerard Leever
14 **FRANK LE GALL** Dominique Poncet en Philippe Morin
21 **BITS & PIECES** Ben Bits
22 **ALLEMAAL MONSTERS!** Jeroen Mirck
25 **IK DENK ER HET MIJNE VAN ...** Henk Kuijpers
26 **HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM** Jeroen Mirck
27 **AGENDA**
28 **BOEKEN**
29 **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
30 **VIDEO**
31 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer

IK HEB NÓÓIT EEN HOGE BORST OPGEZET

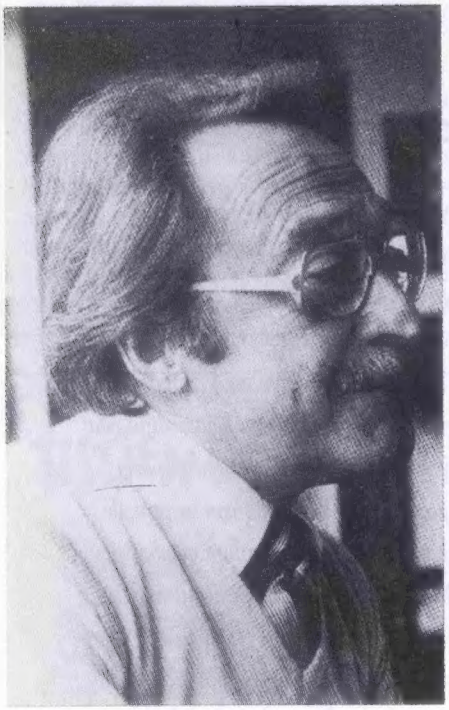

EDDY PAAPE

door
MARC ANDRÉ DUMONTEIL

'Om de tien jaar is er een mijlpaal in mijn carrière geweest. Ik ben in 1946 begonnen met het overnemen van *Jan Kordaat*, **vervolgens heb ik vanaf 1955** *Flip Flink* **getekend en daarna** *Luc Oriënt* **vanaf 1965. Rond 1975 heb ik** *Udolfo*, *Yorik, kapitein der zeeën*, **en** *Carol detective* **gemaakt. Nu neem ik de draad van** *Luc Oriënt* **weer op. Je ziet dus, elke tien jaar is er een opvallende omslag in mijn werk. Maar ik weet niet of ik het nog tien jaar zal volhouden.'**

Aan het woord is Eddy Paape. **Samen met** William Vance **is hij de steunpilaar geweest van het weekblad** *Kuifje*. **In de jaren zestig was hij ook één van de pijlers van** *Robbedoes*, **waarvoor hij sinds 1951 jarenlang de** *Spannende verhalen van Oom Wim* **getekend heeft. Met** Jijé **en** Sirius **is Eddy Paape de voorloper van de Frans-Belgische avonturenstrip. Hij heeft met illustere namen als** Hubinon, Charlier, Greg, Duchâteau **en** Dufaux **samengewerkt. Getuige het onlangs verschenen album van** *Luc Oriënt* **heeft hij zijn laatste pagina nog lang niet getekend.**

Wilt u zich even voorstellen?

Eddy Paape: Ik heet Eddy Paape, mijn voornaam is Edouard. Ik ben op 3 juli 1920 in Luik geboren. Op mijn vijftiende jaar ben ik naar de Sint-Lucas Academie gegaan, waar ik acht jaar heb gestudeerd. Daarna heb ik een tijd geschilderd, voor ik tekenaar werd. Ik heb toen eerst driekwart jaar in Luik aan tekenfilms gewerkt. Later verhuisde de firma naar Brussel en hadden we nieuw personeel nodig. We hebben toen **Peyo**, **Morris** en **Franquin** in dienst genomen, louter op grond van het vertrouwen dat we hadden in het werk dat ze ons toonden! Na de oorlog ging de firma failliet. Daarna ben ik heel even in militaire dienst geweest.

Toen **Jijé** vervolgens naar Mexico vertrok met de bedoeling om vandaar naar de Verenigde Staten te gaan, liet hij twee overbekende personages achter: *Robbedoes* en *Jan Kordaat*. Men is mij komen vragen of ik Jan Kordaat wilde overnemen. Zo ben ik stripverhalen gaan tekenen!

Poppenziekenhuis

Hoe komt het dat er zoveel toekomstig tekentalent **bij de Belgische tekenfilm werkte?**

Toen er tijdens de Tweede Wereldoorlog geen tekenfilms meer uit de Verenigde Staten kwamen, moest men hier helemaal van voor af aan beginnen. Er was behoefte aan goede tekenaars om te kunnen concurreren en de markt te veroveren. Dat is de reden geweest dat tamelijk veel grote tekenaars in die tijd bij de tekenfilm zijn begonnen, en op heel jonge leeftijd. Zij dachten er verder niet aan om strips te gaan tekenen, behalve degenen die **Jijé** kenden want hij tekende al voor de oorlog strips. Ik geloof dat hij *Jan Kordaat* in 1938 heeft gecreëerd. En verder was **Hergé** er ook nog, niet te vergeten.

In een interview heeft u eens verteld hoezeer Jijé erop aandrong dat u Jan Kordaat **zou gaan tekenen. Wilde u dat niet?**

Ik heb nooit gezegd dat ik dat niet wilde! Aangezien het **Franquin** en **Morris** waren die het me in 1946 zijn komen vragen, heb ik heb de serie bijna vanzelfsprekend overgenomen. Maar ik moest wel enkele garanties voor de toekomst hebben. Ik wist niet wat voor verplichting ik op me nam. Ik werkte bij een firma die ik 'het poppenziekenhuis' noemde, waar ik koppen van poppen schilderde. Ik was getrouwd en mijn vrouw was in verwachting. Uitgeverij Dupuis beloofde me een minimuminkomen, dat echter al vanaf de eerste maand is overschreden. Wat ik wilde was enige zekerheid. Wat wil je ook, wanneer je getrouwd bent en er een kind op komst is? Dan moet je je niet blindelings in een nieuwe baan storten. Maar ik heb nooit gezegd dat ik Jan Kordaat niet wilde overnemen. Trouwens, op dat moment had ik zelfs schreef hij de handeling, aan de rechterkant stond de tekst. Dat was een goede manier van werken.

Duchâteau daarentegen gaf je het aantal kaders, maar hij werkte niet in een linker- of rechterkolom. Een enkele keer nummerde hij zijn beschrijving bij voorbeeld van één tot zeven, terwijl hij erbij schreef: 'Kijk zelf maar wat je doet! Er zijn zeven kaders, je

Cover van Jan Kordaat uit 1954.

Uit: *Jan Kordaat, De bevrijding van prof. Stagmus*, uit 1955.

deelt de bladzijde maar in naar gelang het uitkomt.' En alles was met de hand geschreven, je moest bijna apotheker zijn om het te kunnen ontcijferen.

Ik heb ooit met een scenarist gewerkt, ik geloof dat het **Acar** was, die het allemaal achter elkaar uitschreef, als in een boek. Het was nauwelijks te volgen. De tekst was aan één stuk door geschreven en vervolgens kwam de beschrijving. De moeilijkheid daarbij was, dat je zelf de momenten moest kiezen om alles in scènes te verdelen. Ja, ze hebben allemaal een andere werkwijze, maar tegenwoordig, met **Greg**, is het weer een pagina in twee kolommen, links-rechts, net als bij Charlier. **Joly** werkte eerst op een andere manier, maar hij heeft die gewoonte ook overgenomen. Het is de beste manier, zowel voor de tekenaar als de scenarist.

Op welke manier gaat u te werk?

Wanneer ik het scenario heb, neem ik mijn vel tekenpapier en verdeel dat in twaalf kaders zonder precies rekening met de afmetingen te houden. Vervolgens maak ik een schets in blauw potlood, gewoon de positie van de personages en de tekstballonnen. Daarna schrijf ik de dialogen zodat die niet in het gedrang raken. Dan zet ik de kaders op hun plaats en begin keurig in elk kadertje te werken. Ik gebruik een zwart potlood voor de details tot alles er staat. Vreemd genoeg werk ik niet van links naar rechts maar van boven naar beneden. En om wat ik daar beneden in potlood heb gedaan niet uit te wissen, werk ik bij het inkten weer van onder naar boven. Die methode geeft een zeker evenwicht aan mijn werk. Een kwaliteitsevenwicht, omdat je altijd de neiging hebt het eerste kadertje haastiger af te werken dan het laatste, en hetzelfde geldt voor het inkten. Maar op deze manier gaat dat heel goed.

Duizendpoot

Terug naar Flip Flink**. Had Charlier vanaf het begin het idee om er een lange serie van te maken?**

Hoewel Flip Flink pas in 1958 in Robbedoes verscheen, was ik er al rond 1955 mee begonnen. Er was een aantal verhalen voorzien. Na verloop van tijd bleek het personage succesvol en kon hij doorgaan. Tenslotte verscheen zo'n tien jaar later het laatste verhaal, *De spooktrein*. In dat avontuur is het uiterlijk van Flip Flink veranderd. Hij moest dingen doen die niet pasten bij een figuur met een alpinopetje. Dat is het moment dat ik hem heb losgelaten, ik had er geen feeling meer mee. Dat was het einde, ik wilde geen strips meer tekenen. Het hing me de keel uit nog min of meer de keus tussen Robbedoes en Jan Kordaat. Uiteindelijk heb ik de laatste overgenomen, omdat het een realistische strip was die nog het dichtst bij het schilderen stond.

Strook 29 van *Jan Kordaat en de gestolen Rubens*, uit 1947.

Waarom was Dupuis niet tevreden over uw versie van Jan Kordaat?

Ze hebben me altijd gezegd dat de figuren die van Gillain waren overgenomen, ook van Gillain moesten blijven. Maar dat is onmogelijk. Helemaal in het begin kopieer je de personages en de houdingen natuurlijk een beetje, maar uiteindelijk kun je niet tientallen keren hetzelfde blijven herhalen. Uiteindelijk valt dat op. Jan Kordaat heeft zichzelf met vallen en opstaan ontwikkeld. Bij Dupuis heeft men dat nooit zo gewaardeerd. Toch heb ik de serie een paar jaar lang getekend, maar toen werkte ik voor een andere firma.

World's Press?

Inderdaad. Dat agentschap was in 1946 opgericht door **Georges Troisfontaines**. Omdat ik al veel voor World's Press deed, heeft Troisfontaines me gevraagd of ik er full-time wilde komen werken. 'Je zult van alles doen, meer dan alleen de series van Dupuis.' Op die manier ben ik van de ene

EN TERWIJL DE VRACHTBOOT WEER DOORVAART EN IN DE NACHT VERDWIJNT, PEDDELT FLIP FLINK UIT ALLE MACHT NAAR DE KUST...
VEEL GELUK!
ALS IK HET STRAND MAAR BEREIK ZONDER DAT IK EEN WACHTSCHIP TEGENKOM!

FLIP BEGINT TE LOPEN EN BEREIKT AL GAUW EEN GROTE WEG.
HM... OM DEZE TIJD IS ER NIET VEEL KANS OP LIFTEN... MAAR WIE WEET... MISSCHIEN EEN VRACHTWAGEN...
SAN FRANCISCO
110 MILES

ONBEGONNEN WERK! IK STA HIER AL EEN UUR EN GEEN ENKELE WAGEN STOPT! 'S NACHTS ZIJN DE MENSEN WANTROUWIG! NOG EEN KEER PROBEREN EN ALS 'T NIET LUKT, DAN GEEF IK 'T OP TOT MORGEN VROEG!

***Hiernaast, Flip Flink, In de nieuwe wereld*, uit 1959.**

***Rechtsboven, Uit de verhalentrommel van Oom Wim, Boduognat tegen Caesar* op tekst van O. Joly, uit 1951.**

***Rechtsboven,* In *Flip Flink, In de nieuwe wereld* heeft Paape zichzelf een rolletje gegeven.**

aan de verhalen van Oom Wim. Even is Jan Kordaat vrij geweest, tot het moment waarop Gillain hem weer heeft overgenomen. Daar is een tijd overheen gegaan omdat hij met *Jerry Spring* was begonnen.

Heeft u het uiterlijk van Oom Wim bedacht?

Nee, **Hubinon** heeft het hoofd van Oom Wim gecreëerd. Maar ik ben degene geweest die het eerste verhaal van Oom Wim heeft getekend. Het idee voor deze figuur kwam van Charlier. Hij was toevallig op documentatie over het beroemde Franse schip Jean-Bart gestuit. Daarover schreef hij geantwoord: 'Nee, nee, ik heb een punt achter de strips gezet'. Hij heeft aangedrongen: 'Kom nou mee, probeer het eens voor een paar jaar.' In 1965 ben ik erheen gegaan. Zo blijf je toch doorgaan.

Hoe heeft Charlier op uw vertrek gereageerd?

Och, het was niet de eerste keer dat ik vertrok. Omdat hij zelf bij *Pilote* was vertrokken stond hij al een heel eind van alles af. Hij had ook zijn *Buck Danny*-verhalen, al zijn series. Dus een personage meer of minder voor een scenarist die aan minstens vijftien verhalen per maand werkt ... Hij ging zich baas naar de andere overgestapt, maar eigenlijk werkte ik nog steeds voor Dupuis. World leverde immers het materiaal voor de tijdschriften van Dupuis. Zij hebben ook de verhalen van *Oom Wim* gelanceerd.

Jijé neemt na zijn terugkomst Jan Kordaat weer over. Hoe is die overgang te zien?

Dat gebeurde niet meteen. Er is een lacune tussen die twee perioden geweest. Op een bepaald moment had ik genoeg van het personage. Ik wilde mijn eigen personage hebben. Vandaar dat ik met **Charlier** *Flip Flink* heb bedacht. Ondertussen werkten we ook een kort verhaal en dat heeft geleid tot de traditionele vier bladzijden van Oom Wim. Heel veel jonge scenaristen en tekenaars hebben later aan Oom Wim gewerkt.

Hebben uw verschillende scenaristen ook een verschillende manier van werken?

Natuurlijk. Charlier bij voorbeeld deelde zijn blad altijd in tweeën. Aan de linkerkant bevanwege het gedonder met Dupuis en anderen. Persoonlijk heb ik gezegd: 'Het is afgelopen'. Toen is Greg bij me gekomen en heeft tegen me gezegd: 'Waarom ga je niet samen met mij naar Lombard?'. Ik heb hem niet druk maken om een enkele serie, hij kon er spelenderwijs een ander voor in de plaats schrijven.

Op het moment van uw komst, in 1965, bij Kuifje hebt u uw werk gesigneerd met *Forget*, *Jo Lequay*, *Péli*, **net als bij** Pilote, **en met** *Mil'Patt* **bij** La Libre Belgique **...**

Dat was min of meer om geen ruzie met mijn uitgevers te krijgen. De mensen wisten heel goed dat het mijn werk was, maar omdat het niet met Eddy Paape ondertekend was, deed het er weinig toe. Ik heb een tijdje ondertekend met Forget, omdat Dupuis nog bezig was met het publiceren van Flip Flink. Ik vond

dat ik niet met mijn eigen naam in beide tijdschriften tegelijkertijd kon staan. Tegenwoordig hebben de mensen daar lak aan. Een tekenaar kan zonder enig probleem voor de ene of de andere uitgeverij werken. Men kan hem vragen exclusief voor een bepaalde firma te werken, maar in dat geval is hij duurder. In die tijd werd het helemaal niet netjes gevonden als je tegelijkertijd voor twee concurrerende uitgevers werkte. Dus bij het eerste verhaal dat ik voor het tijdschrift *Kuifje* maakte, ik geloof dat het over koningin Elisabeth van België ging, moest ik op zoek naar een pseudoniem. Ik heb het telefoonboek gepakt en dat op een bepaalde bladzijde opengeslagen, bij Forget. Dus heb ik Forget genomen. Mil'Patt koos ik, omdat ik veel tekeningen maakte en allerlei dingen deed, daardoor kwam de naam bijna vanzelf in me op (milles pattes betekent duizendpoot). Péli was voor de spelletjes van Dargaud, omdat ze toen nog concurreerden met de Lombard. Het zijn de initialen van mijn naam en voornamen, ik heb daar weer een naam van gemaakt. En Jo Lequay, ik weet niet meer waarom, ik geloof dat het voor de complete verhalen was.

U hebt zeven jaar aan La Libre Belgique meegewerkt.

Zo lang? Tja, het is mogelijk. Dat was het werk van mijn zwager, de compagnon van Troisfontaines (die man van World). Dit had hij uitgebouwd tot International Press dat voor *La Libre Belgique* alle modepagina's, autopagina's en andere rubrieken leverde. Ik hoefde er maar de straat voor over te steken en we kenden elkaar heel goed. Hij had de rubriek 'verhaal van de week' bedacht en me gevraagd die te tekenen. Ik werkte daar net zo aan als aan een stripverhaal, alleen hadden ze geen tekstballonnen, de tekst stond eronder.

Heisa

Laten we eens teruggaan naar uw ontmoeting met Greg.

Ik kende Greg omdat hij bij International Press werkte. Reeds in die tijd schreef hij veel en hij leverde een heleboel verhalen aan *La Libre Belgique*. Ook was er *La Libre Junior* waarvoor hij vervolgverhalen tekende, lang niet slecht. Ik ken hem al heel lang, al zag ik hem niet vaak. Desondanks vertrouwde ik hem graag mijn zorgen toe. Later werd hij hoofdredacteur van het weekblad *Kuifje* en nam hij contact met me op. In 1967 zijn we aan *Luc Orïent* begonnen.

UIT DE VERHALENTROMMEL VAN OOM WIM
BODUOGNAT TEGEN CAESAR
« Het is niet nodig te hopen om te ondernemen », zei Willem de Zwijger... Wie heeft deze fiere leuze beter bewaarheid dan de Nerviërs ? Ze stonden slecht bewapend, ongeordend tegenover de machtige Romeinse legioenen met hun feilloze uitrusting... Maar hun strijdlust, hun dapperheid, hun vrijheidszin waren zo groot dat ze bijna de trotse Julius Caesar zelf hadden verpletterd...
Tekst : JOLY.
Tekeningen : PAAPE.
JE LAATSTE UUR IS GESLAGEN ?... WEE DE OVERWONNENE!
LIEVER STERVEN, ALS IK JE TOCH NIET KAN OVERWINNEN...
JE BENT EEN DAPPERE KEREL, PIST ?... MAAKT DAT GEEN INDRUK OP JE, JAN ? JE BENT HET GRG RIDDERLIJK !...
EEN DAPPERE... VIJAND, DIE MEN HEEFT OVERWONNEN MOET MEN RIDDERLIJK BEHANDELEN !... LUISTER MAAR EENS NAAR HET VOLGEND VOORBEELD !...
IN 57 VOOR CHRISTUS IS CAESAR IN HET MIDDEN VAN ZIJN VEROVERINGEN...
ALS U ZICH MEESTER MAAKT VAN DE MAAS EN SAMBER VALLEI LIGT DE WEG NAAR GERMANIË VOOR ONS OPEN !...
DAN VLUG HANDELEN ! WE MOGEN DE NOORD GALLIËRS NIET DE TIJD LATEN OM DE DOORGANG AF TE SLUITEN !...
LAAT HET KAMP OPBREKEN, LABIENUS !... WE VERTREKKEN !

In de verhalen van Luc Orïent zijn twee thema's te onderscheiden: het ene op en top science fiction, het andere eerder mysterieus. Bij welk thema 'amuseert' u zich het meest?

Bij alle twee, maar de verhalen die zich afspelen in de parallelle werelden, tussen de sterren of andere plaatsen aan de hemel, zijn voor mij veel gemakkelijker te tekenen. Want wanneer ze zich op aarde afspelen, heb je helaas auto's, vliegtuigen, mensen. Daar kun je niets zelf bedenken, je hebt documentatie nodig, want je bent eraan gebonden. Voor een verhaal dat zich in een Zwitsers dorp afspeelde, had ik niet veel documentatie. Dus ik heb alle bergen en dergelijke zelf verzonnen. Dat verhaal heeft veel succes gehad. Het heette *De krater van tovenarijen*, een verhaal over een steen die naar beneden valt en de mensen gek maakt. Dat was op aarde maar daar had ik plezier in. De weg naar de sterren wordt op de lange duur langdradig, dus je stapt daar van af. Maar later komt het weer terug. Zo gaat dat. Ik kan niet precies zeggen dat ik meer van het één of het ander houd. Ik maak het ene verhaal alleen gemakkelijker dan het andere, dat is alles.

Is er een 'bestek' geweest voor de schepping van Terango? Of heeft Greg u de vrije hand gelaten?

We werken volkomen vrij. Soms heeft hij een personage beschreven wanneer het hem heel duidelijk voor ogen stond. Maar dan gaf hij me geen schets, hij liet me volkomen vrij. Voor Terango heeft hij me enkele details gegeven, enkele beschrijvingen gemaakt, maar me vrij gelaten om er gebruik van te maken of ze te veranderen. Hij heeft me bij voorbeeld nooit gezegd hoe de befaamde magneto-glijder – waarmee je zo'n beetje overal kunt komen – precies zou moeten werken. Uitgaande van het simpele gegeven dat er daarginds drie miljoen mensen wonen, heb ik die glijder uitgewerkt. Als ze zich op zo'n gemakkelijke manier kunnen verplaatsen, heb ik tegen mezelf gezegd, waarom zou ik dan beginnen met allerlei gecompliceerde machines. Als ze in staat zijn om te vliegen dan is het voldoende om een centrale energiebron te hebben en hoef ik verder geen moeite te doen om buitengewone ap-

MAAR HIJ HEEFT NIKS GEZEGD!
NOG EEN MINUUTJE, CHEF!
HOE ZIT DAT ? KOMT ER GEEN VERKLARING ?
VOORUIT, GENTLEMEN, IK HAD DRIE MINUTEN GEZEGD ! NU IS 'T UIT ! UIT DE WEG !
VANAVOND MET DE TRANS-EXPRESS .... HA HA, DIE TIP ZAL AL PLEZIER DOEN !

paraten te bedenken, zoals dat in de science fiction gedaan wordt: kubussen, poorten, zaken die overal doorheen gaan, nutteloze machines. Dat zit allemaal binnenin, het is mijn visie op de situatie.

Luc Oriënt is wat minder gaan verschijnen, want Tommy Banco **kwam in 1970 op het toneel.**
Tommy Banco is tijdens een lacune ontstaan, naar een scenario van Greg. Er was een hele heisa rond de Luc Oriënt-verhalen geweest. Greg was naar de Verenigde Staten vertrokken en raakte wat minder geïnteresseerd in de series die hier liepen. Maar Luc Oriënt hadden we gehouden. Toen vertelde hij me dat hij iemand kende die helemaal weg was van strips en science fiction en die wel een verhaal wilde schrijven. Ik zal je zijn naam niet noemen, die staat in het album *Roebak laatste hoop*. (We hebben het opgezocht. Het gaat om ene **G. Jourh' hui**, volgens Matla's stripcatalogus Gérard Jourd'huy. Red.) Het bleek dat het iemand was die zich veel met film bezighield en die de strip min of meer als film beschouwde. Dat wil zeggen dat hij in z'n scenario de dialogen over teveel plaatjes uitsmeerde. Dat werkt niet! Dat werkt wèl op televisie, omdat de beelden daar na elkaar verschijnen. Verder was deze nieuwe scenarist nooit op de plaats waar hij hoorde te zijn. Wanneer ik scenario's ontving was dat vanuit Bretagne of uit andere plaatsen. Als ik ze al ontving. Er is nooit een goede samenwerking ontstaan. Uiteindelijk heb ik besloten het verhaal zelf af te maken. Daar zijn bijna advocaten aan te pas gekomen. Ik heb niet veel zin om daar op terug te komen. Ik heb Luc Oriënt toen gewoonweg laten vallen om iets anders te gaan doen. Ik heb overigens nogal wat problemen gekregen toen ik hem liet vallen. Daarna is Greg teruggekomen en heb ik hem gezegd dat hij me had overgeleverd aan een $%&±©. Hij gaf toe dat hij misschien een fout had gemaakt, maar dat we met Luc Oriënt verder moesten gaan. Vervolgens hebben we *Caragal* gemaakt. Dat was een heel karwei dat me niet goed bevallen is. Daarna zijn we er helemaal mee opgehouden. Samen met **Duchâteau** en **Andréas** had ik ondertussen *Udolfo* gemaakt (1978), daarna een klus voor Dargaud. Momenteel werken we weer aan Luc Oriënt; 't is wat!

PRIX : 5 FRS.
SPIROU
LES ENNEMIS DE VALHARDI N'Y VONT PAS DE MAIN MORTE ! QUELLE EXPLOSION ! JE ME DEMANDE SI CETTE FOIS NOTRE AMI AURA ENCORE LE DESSUS ?... ENFIN !... ATTENDONS LA SUITE DE CETTE BELLE HISTOIRE :
LE RAYON SUPER-GAMMA
Publication hebdomadaire. — 16e Année. — N° 769. — 8 Janvier 1953. — 24 pages.

DES INDIENS PEU CONNUS...
LE COIN DES PETITS CURIEUX !...
les HOPIS de l'Arizona
CANADA
MONTAGNES ROCHEUSES
U.S.A.
COLORADO
NOUVEAU-MEXIQUE
ARIZONA
C'EST UNE DES DERNIÈRES PEUPLADES INDIENNES DES ÉTATS-UNIS VIVANT ENCORE À L'ÉTAT PUR. MAIS ELLE EST EN VOIE DE DISPARITION ET NE COMPTE PLUS GUÈRE QUE 12 PETITS VILLAGES, SUR UN TERRITOIRE ENORME ET MONTAGNEUX.
LES DEUX SEULES PASSIONS DES HOPIS SONT DE PORTER DES CULOTTES DE FEUTRE BLANC ET DES BOUCLES D'OREILLES DE TURQUOISE BRUTE...
SUPERFICIE : 10.500 KM², SOIT 95 KM. D'EST EN OUEST ET 110 KM. DE NORD EN SUD COMPRENANT 12 VILLAGES À UNE ALTITUDE VARIANT DE 1500 À 2000 M. AU-DESSUS DU NIVEAU DE LA MER...
LE GRAND CHIC POUR LES HOMMES, C'EST UN BANDEAU SUR LE FRONT ET UN COLLIER EN FILS BARBELÉS !...
CONTRAIREMENT AUX AUTRES INDIENS, ILS VIVENT DANS DE MISÉRABLES MASURES DE PIERRES QU'ILS CONSOLIDENT INTÉRIEUREMENT AU MOYEN D'ENORMES TRONCS D'ARBRES...
LES HOPIS SONT DES ARTISANS SPÉCIALISÉS DANS LA POTERIE. TOUS LEURS POTS SONT ENTIÈREMENT TOURNÉS À LA MAIN !...
C'EST AUSSI À LA MAIN QUE LE HOPI MOUD LE MAÏS, SA NOURRITURE PRINCIPALE...
E.Paape 031

***Boven*, Luc Oriënt en Jan Kordaat-cover voor *Spirou*, uit 1953.**

***Links*, Een *De bonte wereld*-pagina, of zoals die in *Spirou* heette *Le coin des petits curieux!* ..., uit 1953.**

Academie

Is Yorik, kapitein der zeeën **(1971) ontstaan uit de wens om met Duchâteau te gaan werken of was dat enkel een toevallige samenloop van omstandigheden?**
Och ja, *Yorik* is er in een slappe periode ook

nog geweest. *Kuifje* begon met een nieuwe formule van korte verhalen van acht pagina's. Je praat er samen over: 'Wat zullen we dit keer eens gaan maken?' Ik heb hem gezegd dat we eens iets anders moesten gaan maken. Duchâteau stelde een verhaal met zeilschepen voor. 'Ik heb daar nauwelijks documentatie over', antwoordde ik hem, 'Die heb ik trouwens nooit veel gehad, maar waarom niet? Het staat me wel aan.' Zo zijn we aan het werk gegaan. Helemaal niet moeilijk, je praat wat met elkaar en gaat aan de slag.

Las u in die tijd veel strips?

Nou ja, ik bladerde het weekblad *Kuifje* door. Weet je, na bijna vijfenveertig jaar striptekenen ... Vraag het maar aan een doorgewinterde tekenaar, heel zelden zullen zij een stripverhaal nog aandachtig lezen, misschien een paar die ze mooi vinden, maar dat zijn er niet zoveel. Ik heb een hele stapel albums die ik bijna nooit heb opengeslagen. Van Lombard kreeg je elk jaar een grote doos met alle uitgaven. Nu ontvang je er nog maar een stuk of zes, zeven. De produktie is sterk teruggebracht. Het zijn mijn schoonzoon, mijn dochter en mijn zoons die ze lezen. Zo nu en dan lees ik een *Bollie en Billie*, een gagstrip om me te ontspannen of omdat ik de tekeningen wel goed vind.

Welke verschillen **waren er tussen Kuifje en Robbedoes?**

Robbedoes was vooral gericht op het brengen van onderhoudende verhalen, terwijl Kuifje wat de verhalen en de humor betrof gewoon een serieuzer tijdschrift wilde zijn. Men richtte zich tot twee verschillende soorten publiek. Dat ligt gewoon aan de uitgever en aan de standpunten van de hoofdredacteuren. Je kunt geen parallellen tussen hen trekken. In die tijd waren er met Pilote drie tijdschriften met een verschillende stijl. In Pilote was men zowel komisch als serieus. Hetzelfde gold voor de redactionele stukken. Als je een tijdschrift maakt, zoekt ieder zijn eigen stijl, waarbij je zoveel mogelijk andere dingen doet dan de buurman.

ADIOS!
ET QUE LES VENTS ÉPARGNERONT CE QUI RESTE DE TON BATEAU!
OUI, LES ESCLAVES SE SONT UN PEU ÉNERVÉS!
HA! HA! UN VRAI VAISSEAU-FANTÔME, TU NE TROUVES PAS?
FIN
© EDDY PAAPE-A.P. DUCHÂTEAU. 16

Boven, Spelletjespagina voor *Pilote* met Roodbaard, uit 1963.

***Links, Yorik, kapitein der zeeën*, uit 1971.**

Alle spelletjes die u voor deze drie bladen hebt geïllustreerd, was dat een mooie gelegenheid om u te ontspannen?

Ach, dat waren kleinigheidjes die je tussen twee verhalen door deed. Ik heb minstens zo'n 500, 600 spelletjes gedaan. Je had *Snuffeltje* met de technische tekeningen, je had rubrieken over planten en over kleine dieren. Het één vergde wat meer techniek dan het andere. Het was wel amusant. Die dingen werden veel sneller getekend. Je had veel meer geestelijke vrijheid, meer vrijheid van werken. Je kon ze bij wijze van spreken tekenen, terwijl je met iemand in gesprek was. Daarentegen is het tekenen van een pagina van Luc Oriënt praktisch onmogelijk terwijl je met iemand aan het praten bent.

U heeft ook nog cursussen gegeven aan de academie van Sint Gilles.

Ja, daar heb ik tot 1985 cursussen gegeven. Ik heb een cursus aan de Sint Lucas Academie opgezet in 1968. Ik geloof dat het de eerste in Europa was. De leerlingen wilden gastdocenten uit het vak hebben. Men benoemde dikwijls een leerling die net geslaagd was tot docent. En dat ging niet goed. Ze wilden iemand van buiten de academie hebben. Er zijn ellenlange discussies geweest met de directie, met de inspecteur, met **Hergé**, met **Franquin** enzovoort. Er ontstond het plan om een cursus striptekenen op te zetten of in ieder geval een dialoog over de strip te starten bij de afdeling illustratie en grafiek. Sommige tekenaars hebben toen gezegd: 'Ja, wij willen zo nu en dan wel eens komen'. **Peyo** had dat ook toegezegd maar hij had teveel werk en toen heeft iemand me gevraagd: 'Zeg, Paape, hoe zit het met jou?'. Ik heb geantwoord dat ik eventueel wel eens wat vaker zou kunnen komen aangezien ik niet zo ver uit de buurt woonde. We hebben het er toen niet verder over gehad en ik heb er niet meer aan gedacht. Plotseling kreeg ik een telefoontje. Men vroeg me wanneer ik mijn cursus zou komen geven. 'Welke cursus?'. 'Nou, de cursus striptekenen natuurlijk. U had gezegd dat u wel wat vaker zou kunnen komen.' En zo ben ik begonnen. Alleen werd het drie keer in de week in plaats van af en toe een uur. Ik heb het na vier jaar moeten opgeven vanwege mijn werk. Ik holde van mijn tekentafel naar Sint Lucas. Ik heb toen iemand gezocht die me kon vervangen omdat ik geen tijd meer had om dat allemaal te doen. Het werd **Claude Renard**, die ook bekend was in de wereld van de strip en die mijn allereerste leerling was. In 1975 vroeg het bestuur van Sint Gilles me weer een cursus te organiseren en dat heeft tien jaar geduurd. Tot 1985, toen men tegen me zei: 'Meneer, u bent nu vijfenzestig. U kunt nu met pensioen gaan.' Ik heb geantwoord: 'Wat voor pensioen?'. Ik heb zelfs geen recht op pensioen gehad. Dus tien jaar lang heb ik voor een bespottelijk salaris gewerkt. Maar met wat voor plezier. Ik heb leerlingen opgeleid die nu hetzelfde vak uitoefenen als ik.

LA MONTRE AUX SEPT RUBIS !
MAIS... ELLE MARCHE À L'ENVERS ! ELLE EST DÉTRAQUÉE ! TU T'ES TROMPÉE DE MONTRE !
MAIS NON...
NOTAIRE ! ON NOUS A PRIS EN CHASSE ! UDOLFO ! ENCORE "LUI" !
LAISSE-LE NOUS REJOINDRE !
TIENS... L'ALLURE FAIBLIT ! ATTENTION...
BANG

***Udolfo*, de potloodversie is van Andreas.**

Rommel

Even terug naar Luc Oriënt. Waarom zijn de omslagen van bepaalde albums door *Vance* **getekend?**

Dat is een beslissing van de uitgever geweest. Zelf was ik ertegen, maar zij zijn degenen die over de uitvoering van de uitgave beslissen. Ik had gezegd dat mijn omslagen in dezelfde sfeer getekend zouden worden, met dezelfde kleuren als in de strip. En zij wilden illustraties. Dat was niet zo deugdelijk, maar de albums zijn desalniettemin goed verkocht. Zelf ben ik tegen een omslag die verschilt van wat er binnenin staat. Kwestie van persoonlijke smaak!

Wat was het aandeel van *Andréas* **in** Udolfo **en van** *Sohier* **in** De terugkeer van Lady Mongo**?**

De potloodversie. Ik heb het indelen van de pagina's en het maken van de potloodtekeningen aan hen overgelaten omdat ik op dat moment ander werk onder handen had. Ik moest iemand hebben die me hielp en ik zei bij mezelf: 'Zeg, dat zijn goede tekenaars, waarom help je hen niet een handje om een start te maken?' Nu slaan ze er zich helemaal alleen doorheen. Andréas is uitstekende tekenaar. Helemaal in het begin liet hij zich op zijn kop zitten door Gillain. Jijé was geniaal maar had erg weinig geduld. Alles was goed of slecht. Hij gooide complete bladzijden op de grond en liep er overheen terwijl hij tegen Andréas zei: 'Kijk maar, het is rommel wat je maakt!'. Dus was Andréas woedend. Ik heb hem verteld dat het helemaal geen rommel was, dat hij tijd nodig had om zich te ontwikkelen. Hij kon een pagina op een buitengewone manier indelen. In zijn laatste verhalen ben ik dat niet meer tegengekomen. Dat is allemaal een beetje ruw, eenzijdig. Maar toen ik hem aannam was hij uitstekend. Ik verbeterde zijn fouten en ik zette alles in de inkt, want het moest volgens de uitgever duidelijk van Paape zijn. Het hinderde niet dat het daardoor een soort bastaardwerk werd. Hetzelfde was het geval met Sohier bij *De terugkeer van Lady Mongo* waarvoor **Jean Dufaux** het scenario had geschreven.

***Luc Oriënt, De planeet van de angst*, uit 1972.**

Hoe hebt u Dufaux ontmoet?

Ik was op dat moment niet met een Luc Oriënt-verhaal bezig en mijn andere vervolgverhalen had ik beëindigd. Daarom moest ik wel naar iets anders op zoek gaan. Het was Vernal, de hoofdredacteur van *Kuifje*, die me voorstelde met Dufaux te gaan werken. Omdat hij net debuteerde kende ik Dufaux niet zo goed. Ik heb toen kennis met hem

gemaakt en we besloten samen iets speciaals te maken. We hadden het idee een verhaal te maken rond een thema in het genre van Sherlock Holmes. Er was al eens een verhaal met dokter Watson verschenen, maar wij namen **Conan Doyle** als uitgangspunt door hem als schrijver in het verhaal te laten verschijnen. We hebben geprobeerd om het ingewikkelder te maken. We hebben dus dat vervolgverhaal gemaakt, waarbij Sohier me heeft geholpen met het tekenen. Maar het verschijnt niet meer. Lombard heeft titels uit haar fonds doorverkocht aan Dargaud die de hele voorraad doorverkocht aan Humanoïdes.

En Johnny Congo?
Dat is verschenen bij Lefrancq. De distributie gebeurde nogal laks. Toch heb ik zelfs in Parijs albums van Johnny Congo gesigneerd. Hij zou eerst trouwens anders gaan heten. Eigenlijk zou ik weer met een serie van Hubinon beginnen, *Tiger Joe*. Maar men werd het niet eens over de rechten van die serie en tenslotte is het Johnny Congo geworden. Maar die had duidelijk niet dezelfde impact. Het was een nieuw personage in een nieuwe omgeving. Toen Lefrancq zijn produktie sterk moest gaan terugbrengen, was het afgelopen met Johnny Congo.

Carol, detective **verscheen voor het eerst in 1977 in een Kuifje-pocket en voor de tweede keer in** Hello Bédé **van 1990! Vanwaar die lange stilte?**
Ach dat is weer een ander verhaal. Lombard wilde een tijdschrift uitgeven, *Detective*, met daarin alleen speurdersverhalen. Diverse verhalen waren al klaar, maar het tijdschrift is nooit verschenen. Duchâteau had me gevraagd of ik er belangstelling voor had. Men had een verhaal geschreven over een vrouwelijke detective. Het verhaal heette *Moord in 2012* en is herdrukt in het album *De sporen van doctor X*. Het was geen Luc Orièntverhaal maar men heeft het wel in dat kader gepresenteerd.
In die tijd waren er zelden vrouwelijke detectives. We zijn met complete verhalen over haar begonnen voor een tijdschrift dat nooit verschenen is. Het is toen overgegaan naar *Hello Bédé*. Later zijn de verhalen in albumvorm herdrukt maar die zijn in de ramsj geëindigd. Dat heb ik altijd al gezegd: die korte verhalen samen in één album, dat is zeer moeilijk te verkopen.
Het tweede verhaal van Carol zal nooit in album verschijnen. Het ligt hier bij me thuis in een doos. Het is zelfs niet zeker dat mijn rechten als auteur voor honderd procent erkend zullen worden. Het is een geweldig verhaal, maar wèl naar een scenario van Duchâteau. En díe zit bij Lombard. Ik kan het aan een andere uitgever aanbieden, maar daarvoor moet ik àlle rechten zien te krijgen en dat is een moeizame onderhandeling.

En nu er geen voorpublikaties meer zijn?
Dat betekent dat je niet langer per pagina betaald wordt maar dat je een voorschot op de auteursrechten krijgt. En dat is veel moeilijker voor een tekenaar. Vergeleken met de prijs voor een pagina moet je je eisen matigen. Behalve natuurlijk, als je weet dat iets goed zal verkopen. Als een verhaal niet bekend is, wordt het zonder voorpublikatie heel moeilijk. Het is gewoon een album tussen zovele andere. Er zijn veel tekenaars die hun toekomst daarbij volledig op het spel zetten, velen die in het zand bijten, verplicht zijn zich weer met iets anders bezig te gaan houden. Of in de steun terechtkomen omdat ze geen werk meer hebben. Zonder voorpublikatie beperkt men de oplage en dat is voor hen het einde.

MENEER BILLO, AMERIKAANS STAATSBURGER, VERSLAGGEVER VAN DE "MORNING"... DOKTER RYAN DIE BINNENKORT NAAR LONGO ZAL ZIJN...
MENEER, EH...
MENEER IS ONZE GASTHEER, GLORIA... VROEGER ZEIDEN WIJ "KOLONEL HOFFMANN" MAAR NU KUN JE HEM GEWOON ALS "MENEER KURT HOFFMANN" IN JE AGENDA ZETTEN...
VOORUIT, GE MOEG, GEKLEEDT, AAN 'T WERK! ER ZIJN AL 2 KAKETTEN MET VRAATZUCHTIGE MINIMONSTERS NEERGEKOMEN EN...
KOLONEL! KAPITEIN MORROW... VLUG!... DE RADIO...
EEN BERICHT VAN ONZE BELAGERS!
Johnny Congo, De pijl van de duisternis

Jong

Zijn stripuitgaven ten dode opgeschreven?
De tijdschriften zullen uiteindelijk het loodje leggen. Het publiek zal zich nog wel voor strips blijven interesseren, maar zal albums kopen die het al gewend was te kopen, met de welbekende personages uit de vervolgverhalen. Het publiek zal zich niet meer gaan richten op nieuwe series, waarmee het voorheen kon kennismaken als ze gepubliceerd werden in de stripbladen. Men zal verplicht zijn een album te kopen zonder te weten of het mooi is of niet.
Een stripblad kost een uitgever veel geld en dat geld kan hij nu ergens anders in investeren dan in een onrendabel tijdschrift. Zelfs de reclame dekt de kosten niet. Kijk maar naar het aantal striptijdschriften, die vrijwel meteen zijn verdwenen nadat er een paar nummers van waren uitgekomen.

U hebt met alle facetten van het vak kennis gemaakt, welke verschillen zijn er tussen de jaren '50/'70 en '80/'90?
Tegenwoordig geeft men er zich nauwelijks rekenschap van dat er geen voorpublikaties meer zijn. Men richt zich nu vooral op de winkeliers. Zij zijn het die de fraaie catalogi krijgen. Die van de Lombard is schitterend. Hij mag dan erg duur zijn maar hij is rendabel voor de uitgever. Er zijn heel wat mensen geweest die met hun hoofd in de wolken hebben gelopen en weer met een smak in de werkelijkheid zijn teruggevallen. Omdat er geen voorpublikaties meer zijn, gaan ze merken dat ze bij albums lang aan het lijntje gehouden worden. Maar dat kan mij ook overkomen. Als een album van mij niet goed wordt verkocht, kan mijn uitgever tegen me zeggen: 'Neemt u ons niet kwalijk, meneer Paape, maar uw album is niet zo goed verkocht. We geven geen nieuwe delen meer uit'. We zitten allemaal in hetzelfde schuitje, dus er is geen enkele reden een hoge borst op te zetten. Ik heb nóóit een hoge borst opgezet. Dat is me goed afgegaan, omdat ik me in dat opzicht nooit veel heb verbeeld, maar er zijn er nogal wat die dat wel hebben gedaan en die nu heel ongelukkig zijn.
Voortaan bekijkt men de strip op een andere manier. Het album staat centraal, het album met de beste omslag die het meest opvalt in de etalage. De inhoud is van minder belang.
Ik heb je verteld dat ik zeer weinig strips lees maar toen ik mijn cursus gaf, kochten mijn leerlingen af en toe wat albums voor me. Die bladerde ik dan even door om op de hoogte te blijven. Ik ben in 1945 begonnen maar ik heb de ontwikkelingen nooit op de voet gevolgd. Ik heb er geen diepgaande studie van gemaakt. Maar de leerlingen die ik heb gehad, hebben de tijd gehad om de ontwikkeling van het stripverhaal te volgen, om naar tentoonstellingen te gaan. Dus vraag me niet wat ik van de strip denk. Alle strips zijn voor mij hetzelfde. Toen ik nog jong was, was de strip nieuw en jong. Nu vijftig jaar later zijn ze nog steeds nieuw. Ze zijn altijd jong gebleven.

Bovenstaand interview werd eerder gepubliceerd in het Franse tijdschrift Hop!

(vertaling: Gerard Suurmeijer)

GLEEVERS DAGBOEK

HALLO BESTE LEZERS, HIER GLEEVER! ALLES GAAT GOED! NOG STEEDS DEZELFDE DOORZONWONING. DEZELFDE LIEFHEBBENDE VROUW, EEN HOND, TWEE WOLKEN VAN MEIDEN EN 'N HEERLIJKE KNULLIEBULLIE! VERDER BEN IK OVER M'N DEPRESSIES HEEN!
'N ROOIE NEUS, ANGST VOOR DE TOEKOMST? HET DOET ME ALLEMAAL NIKS MEER!
EN KIJK HIER EENS! HET FELIX FLUX MUSEUM! HET LAATSTE VAN DE TWEE WERD ZELFS GENOMINEERD ALS BESTE ALBUM! HET DERDE IS OP KOMST EN VAN 'T VIERDE VERHAAL LIGT DE SYNOPSIS TER BEOORDELING BIJ DE SJOSJI-REDAKTIE!
DE MAYA-CODEX
TRIIING!
AH, DAAR HEB JE ZE AL.
DIT KOMT ME ALLEMAAL ZO BEKEND VOOR!
HALLO, DIRK VERTEL 'T EENS.
JA, WIJ VONDEN HET VERHAAL ERG GESLAAGD! LEUKE HUMOR EEN PRIMA PLOT MET VAART VERTELD! KORTOM MIJN COMPLIMENTEN!
FIJN, DUS WE KUNNEN AAN DE SLAG?
DAT NIET! WE MOETEN DE SERIE STOPPEN WEGENS TEGENVALLENDE ALBUMVERKOOP!
het ONTSPOOR
GLEEVER '94 II
MAAR ER IS NOG HOOP. ALS WE BINNEN EEN WEEK 23 LANDEN IN JE STRIP KUNNEN INTERESSEREN GAAN WE DOOR!
PRETTIGE DAG NOG VERDER.
KLIK TUUT TUUT
ALS ER NOG ZOVEEL HOOP WAS WAAROM WAS IK TOCH ZO SOMBER..
NA EEN HALF UUR JANKEN KWAM IK WEER TOT MEZELF.
DIT KEER ZAL IK ME BEWIJZEN IK..
IK..
IK HAD GEEN ALBUMREEKS MEER..
'T WAS OF IK DIT ALLEMAAL AL EERDER HAD MEEGEMAAKT...
VOLGENDE!!
GAK
KAMER VAN KOOPHANDEL
OP YUPPIEFEESTJES DURFDE IK NAUWELIJKS MEER TE KOMEN...
ALWEER EEN PENNING? DAT IS GEWELDIG!
ZEG, ZAG IK JOU LAATST NIET LOPEN BIJ DE KAMER VAN KOOPHANDEL..?
EH, DAT ZOU KUNNEN JA!
DAGEN LATER. IK WAS EVEN VERGETEN DAT ER NOG HOOP WAS...
TRIIING!
HALLO DIRK, JE HEBT DE STRIP NIET AAN 23 LANDEN KUNNEN VERKOPEN.
JE MEENT HET!
1

JE VINDT HET JAMMER
CEES DE GROOT OOK.
JE HAD DE STRIP LIEVER BEHOUDEN
JE HART BLOEDT
JA
'N FEEST ALS FLUX IN 'T BLAD STOND.
WACHT EVEN GERARD, GERRIT KOMT BINNEN MET 'N IDEE VOOR EEN NIEUWE STRIP.
DAG GERRIT
LAAT DIE MAP MAAR DICHT, GERRIT! HET IS AANGENOMEN!
WAAR JE WAS? BIJ DAT FEEST!
NATUURLIJK BEGRIJP IK HET! NATUURLIJK ZIE JE ME WEER OP DE STRIPDAG IN JULLIE STAND! NEE HOOR. ALLE BEGRIP!
BONS BONS
KLIK
HET SCHEEN DAT IK ALS KIND OOK WEL EENS VAN DIE AANVALLEN HAD.
KRAAAH!!
IK GAF DE MOED NIET OP..
MAAR GERARD, DIT IS GEWOON HET FELIX FLUX MUSEUM!
GERRIT IS DE NAAM, GERRIT JAGER!
ZELFS 'N NIEUW PSEUDONIEM MOCHT NIET BATEN.
DAARNA HOORDE IK NOG EÉN KEER VAN UITGEVERIJ BIG BALLOON..
ROBERT HEEFT GEEN TIJD. ZOU JE EEN TEKENING VAN SJORS EN SJIMMIE...
KLAK
IK HAD M'N TROTS.
TOCH WAS IK ZO SPORTIEF ME OP DE STRIPDAG IN DE SJOSJI-STAND TE LATEN ZIEN...
ATTENTIE! OVER 10 MINUTEN NEEMT HANCO KOLK ZIJN ZOVEELSTE PENNING IN ONTVANGST
!!
FLUX
NEE, IK WIL GEEN TEKENING: IK WIL EEN STICKER!
WAT EEN OASE VAN RUST...
DE JALOUZIE KREEG ME STEEDS VASTER IN Z'N GREEP...
JE MAAKT 'T JEZELF ALLEEN MAAR MOEILIJK!
STRIP SCHRIFT
DE NIEUWE GOUDEN GENERATIE
DE WIT-KOLK-DE JAGER
INTERVIEW-DIRK SJOSJI
'T IS EEN FEEST OM ZE IN HET BLAD TE HEBBE
JE MOET OOK EENS KIJKEN NAAR MENSEN DIE HET SLECHTER HEBBEN!
MAAR OF JE DAAR NOU VROLIJKER VAN WORDT....

Ik maak alleen maar leuke kleine babbelt

Frank le G

DOMINIQUE PONCET en **PHILIPPE MORIN** met een inleiding va

Theodoor Cleysters **is wellicht één van de markantste stripseries van dit moment: acht delen waarvan de eerste zes delen één afgesloten avontuur vormen, het zevende deel in thema en vorm compleet afwijkt van de rest en het achtste deel als enige album binnen de serie een afgerond verhaal vertelt. Toch bevat elk deel een meesterlijke, fraai in beeld gebrachte, vertelling. De maker moet haast wel een eigenzinnige en creatieve rasverteller zijn. Aandacht voor** *Frank le Gall* **en zijn geesteskind Theodoor Cleysters.**

Op 2 januari 1928 vertrekt een gecombineerde passagiers- en vrachtboot uit de haven van Duinkerken. Aan boord is een jonge werknemer van een scheepvaartmaatschappij. Zijn naam is Theodoor Cleysters. Hij is kaal, draagt een bril en heeft smalle schouders. Zijn baas heeft hem toestemming gegeven de lange reis naar Oost-Indië mee te maken om het scheepvaartbedrijf beter te leren kennen. Cleysters zelf heeft twee geheel eigen reden om mee te gaan: een drang naar verre exotische oorden en een bezoek aan het graf van zijn oom die in Indochina is gestorven.

Dat is het uitgangspunt van de serie *Theodoor Cleysters*. De tekenaar, **Frank le Gall**, was toen de eerste voorpublikatie in *Robbedoes* verscheen nog niet zo bekend. Hij was jong – geboren in 1959 – en had op achttienjarige leeftijd gepubliceerd in het Franse jeugdblad *Pistil*. Op een klein stripfestival heeft hij **Alain Clément** leren kennen die hem bij *Robbedoes* introduceerde en in 1981 en 1982 scenario's voor hem schreef. Hun serie heette *Valry Bonpain*. De protagonist was een begaafde maar onsuccesvolle jazzsaxofonist. Le Gall heeft in totaal zes afleveringen getekend voor hij genoeg kreeg van deze strip.

In 1984 ontwikkelde de tekenaar naar eigen scenario de figuur Theodoor Cleysters. Levend voorbeeld van Cleysters was **Theodore le Coq**, grootvader van Le Gall aan moeders kant. Le Coq was employé in de administratie van een scheepvaartbedrijf. Hij vertrok in 1928 naar Indochina met de opdracht van zijn familie om te zoeken naar het graf van een oom die in Haiphong was omgekomen. Het portret van Le Coq is terug te vinden op de achterkant van elk Theodoor Cleysters-album.

'Door een bestaande persoon en situatie als beginpunt te nemen', zei Le Gall ooit, 'kon ik in mijn held geloven.' En inderdaad: Cleysters is een uiterst realistisch karakter in een bijzonder geloofwaardige wereld. Zijn omgeving is complex en vol voorvallen die amper verzonnen kunnen worden. Bovendien is zijn karakter duidelijk met veel zorg samengesteld.

Als de reis vordert, mist Cleysters na een uitstapje op het vaste land de boot. Hij komt in aanraking met de spookachtige November, een man die niet alleen Cleysters noodlot blijkt te zijn, maar ook diens absolute tegenpool. November helpt Cleysters uit moeilijke situaties, maar weet ook telkens weer – opzettelijk – alles voor hem mis te laten lopen. Steeds meer blijkt dat November eigenlijk degene is die Cleysters' karakter vormt en sterkt.

Aan het einde van het eerste deel – *Kapitein Steene* – ziet Cleysters als verstekeling vanaf zijn schuilplaats een blanke man die in alle opzichten aan het beeld van zijn oom voldoet. Het zicht is echter niet goed en zekerheid over de identiteit van de man heeft Cleysters niet. Vanaf dit punt raakt de held in meer verwarde avonturen verwikkeld, vooral omdat hij alles doet om aan geld te komen voor de terugreis naar Duinkerken. Aan het einde van het tweede deel van de serie – *De archipelvreter* – was het verhaal zo complex geworden dat Le Gall voor het scenario van het derde deel – *Marie Rechtdoorzee* – hulp vroeg aan zijn vriend **Yann**. Deze bracht samen met Le Gall structuur in de onsamenhangende ideeën die de tekenaar al had. Daarnaast moedigde hij Le Gall aan tot een nauwkeuriger bepaling van de karakters en om meer vaart aan te brengen in zijn scenario's.

es met de lezer

Gall

HARRY WIBIER

Yann en Le Gall hadden voor Robbedoes al eerder samengewerkt aan een kerstverhaal. Dat was eind 1984. Later ontwikkelden zij nog de figuur Yoyo die de hoofdrol speelde in een kort verhaal en twee verhalen op albumlengte die tot september 1987 verschenen in het blad *Circus*. Dat *Yoyo* niet in Robbedoes werd gepubliceerd kwam omdat de verantwoordelijken aldaar deze figuur hadden geweigerd vanwege zijn boosaardige en gecompliceerde humor.

De twee auteurs werkten in dezelfde periode dat zij Yoyo maakten ook aan de avonturen van *Theodoor Cleysters*. Deze samenwerking resulteerde mede in de stilistische veranderingen in Le Galls tekenstijl en een beter omlijnde en zorgvuldiger vastgelegde vertelstructuur. Aanvankelijk neigde de vormgeving van Le Galls figuren naar het karikaturale en werden de achtergronden enkel met een paar lijntjes aangeduid. In de loop van de serie worden de tekeningen echter duidelijker en overzichtelijker. Daarnaast zijn de kleuren steeds belangrijker geworden. Dat is bij voorbeeld merkbaar in de veel sterkere manier waarop Le Gall – hierin bijgestaan door zijn vrouw **Dominique** – kleur gebruikt om een sfeer te scheppen in latere albums.

Sinds de uitgave van het vierde deel – *Geheimen* – verschijnen de avonturen van Theodoor Cleysters niet meer als voorpublikatie in Robbedoes. Maar op de verschijning van de albums heeft dat geen negatieve invloed. Sterker nog: in februari 1990 kwam de eerste herdruk uit.

Cleysters raakt steeds dieper verward in de verschillende verwikkelingen in het Verre Oosten, maar ook in zijn eigen persoonlijkheid. Hij komt in aanraking met de piraat Georges Town, een man die voor niets terug deinst zolang er maar persoonlijk gewin te behalen valt. Deze vraagt Cleysters het verhaal van zijn leven op te schrijven, een verhaal vol zinloos geweld. Terwijl Town dicteert aan de gevangene Cleysters, stookt de sluwe en gevaarlijke November de scheepsbemanning op tot muiterij.

In het vijfde deel – *De schat van de blanke Radjah* – wordt de spanning tot op ongekende hoogte opgestuwd als Cleysters ter dood dreigt te worden veroordeeld. Daarnaast komt het verhaal in het Verre Oosten tot een einde wat betreft de gevaarlijke handelingen. Het echte einde, waarin de nodige verklaringen worden gegeven en de puzzelstukjes op hun plaats vallen, komt pas in deel zes, *Een passagier wordt vermist*. Dit deel speelt zich af in Duinkerken en is daarmee het eerste niet exotische verhaal binnen de serie.

Wellicht het opvallendste deel binnen de reeks is *Rozendal*, het zevende deel. Het verhaal bestaat uit korte, schijnbaar onsamenhangende, impressies uit Cleysters' jeugd. De tekenstijl die Le Gall in het album gebruikt is gebaseerd op de directe inkleuring waardoor de bijzondere plaats van het album ook nog eens een keer wordt onderstreept in de sfeer die het album uitstraalt. Deel acht – *Een huis op een eiland* – verhaalt over de verdere belevenissen van Theodoor na zijn terugkeer naar Duinkerken en de ontdekkingen die hij daar heeft gedaan. De zee blijkt in dit album nog steeds een grote aantrekkingskracht op Cleysters uit te oefenen ...

Voorgeschiedenis

Je werd bekend via het tijdschrift Robbedoes **en publiceert nog steeds bij Dupuis. Las je als kind al Robbedoes?**

Frank le Gall: Helemaal niet. Maar de *Guust*-albums heb ik wèl gelezen. Ook las ik *Pilote* in de grote tijd van 1971 tot 1974/75 en later *Actuel* en *Zine*.

Hebben de strips in bladen als L'Echo des Savanes **(1972) en** Métal Hurlant **(1975) dan nog invloed gehad op je latere werk?**

Nee. Beide bladen kocht ik in de begintijd omdat daarin de auteurs publiceerden die ik inschatte op het niveau van Pilote. Maar de trieste uitstraling die er al met al vanuit ging stond me al snel tegen. Die grotesk opgezette psychologische navelstaarderij interesseert toch niemand! En dan werd het ook nog zo humorloos en abrupt gepresenteerd ...

Maar dat iemand überhaupt zulke bladen heeft uitgegeven is toch belangrijk?

Nee, dat geloof ik niet. Al die kunstenaars uit die tijd, in theater of strip, geloofden dat ze moesten vechten tegen de censuur, het systeem en ik weet niet wat! Dat is je reinste luchtfietserij. Natuurlijk was Pilote een begrensd en strikt kader en moesten er taboes worden doorbroken. Het was absoluut nodig dat er vrijheden werden verzonnen en boven al dat er intelligente strips voor volwassenen werden ontwikkelt. Maar niet dit vulgaire, overgewelddadige gefröbel.

Achteraf zal men altijd die auteurs, die in een relatief star systeem daadwerkelijk – zij het stiekem – vernieuwingen invoerden, meer waarderen dan auteurs die alleen maar in totale vrijheid rondspeelden. George Herriman had bij voorbeeld veel subversievere en irriterendere bedoelingen dan de meeste hedendaagse auteurs.

Wat me aan mijn generatie interesseert is dat zij zich niet schuldig maakt aan valse bescheidenheid of overdreven pretenties. Zij treedt de problemen van de vormgeving relatief onbekommerd tegemoet. Ik vind deze houding tamelijk volwassen, zeker in een gebied waar infantiliteit lange tijd alles betekende.

Hoe ben je bij Robbedoes beland?

Ik werkte anderhalf jaar voor het tijdschrift *Pistil*. Daar tekende ik weliswaar vijf pagina's per week, maar ik voelde mij er onderbetaald en ik leerde er niets bij.

Rond die tijd heb ik op een klein stripfestival een totaal verknipt figuur leren kennen. Hij heette **Alain Clément** en wilde wel scenario's voor mij schrijven. Clément kende **Raoul Cauvin** en correspondeerde met alle auteurs van Robbedoes. Ik kon mij toen niet voorstellen dat iemand alleen maar scenario's schreef. Destijds bestond een strip voor mij hoofdzakelijk uit tekeningen, de tekst werd geïmproviseerd. Elk serieprodukt van mij kwam na twee of drie pagina's op een dood punt, maar ik geloofde dat dat alleen maar lag aan de kwaliteit van mijn werk. Het scenario leek mij geen echte opgave.

Toen ging Clément dus met mij samenwerken. En hij was een echte Robbedoeslezer. Hij heeft onze bladzijden naar Cauvin gestuurd en wij hebben ze voorgelegd bij Robbedoes. Dat was het begin. Ik was toen twintig.

Er zijn maar weinig mensen die je strips kennen die voor Theodoor Cleysters **zijn ontstaan.**

Gelukkig maar! Ik werkte toen naar het voorbeeld van **Tardi**. Het was zeer duister werk vol donkere gezichten met een scheut grijs erin. Daarna heb ik schoon schip gemaakt en ben ik helemaal opnieuw begonnen. Toen ben ik dáár gestart waar ik de strip het zuiverst vond: bij **Morris**.

C'EST À L'ÉPOQUE DU DÉCÈS PRÉMATURÉ DE MON PÈRE, COMMANDANT POUR LE COMPTE DES CHARGEURS MARITIMES, ET POUR ALLÉGER LES CHARGES DE MA FAMILLE QUE JE DUS ŒUVRER UN JOUR, POUR CETTE MÊME COMPAGNIE, EN QUALITÉ DE COMMIS. JE M'APPELLE THÉODORE POUSSIN.
JUSQU'À CE 2 DÉCEMBRE 1927, OÙ...
CLACQUIN ! DENNI ! GRANDE NOUVELLE ! JE PARS POUR L'INDOCHINE ! SAÏGON !!
À L'OCCASION D'UN VOYAGE DE FORMATION, MON VIEUX DÉSIR DE VOYAGER SE RÉALISAIT SOUDAIN. J'ALLAIS PARTIR, MOI AUSSI.
THÉODORE PRENDRAIS DES FEMMES MON ABSENCE ?
TU BIEN SOIN PENDANT
JE TE LE PROMETS !
QU'EST DIRE CE QUE L'AVENIR RÉSERVE À CHACUN D'ENTRE NOUS ? NI CLACQUIN NI DENNI, EN TOUT CAS, PAS PLUS QUE MA MÈRE, MA GRAND-MÈRE OU MA SŒUR CAMILLE...
JE TE CONFIE MES IVRES, N'EST-CE PAS, CAMILLE ?
SOIS SANS CRAINTE, VIEUX LOUP DE MER. TU LES RETROUVERAS À TON RETOUR !
TU IRAS EN NOTRE NOM À TOUS TE RECUEILLIR À HAPPONG SUR LA TOMBE DE TON ONCLE CHARLES.
LE CAPITAINE CHARLES STEENE, ÉTANT LE FRÈRE CADET DE MA MÈRE, L'ENFANT TERRIBLE DE LA FAMILLE, MORT EN EXIL EN 16, DANS DES CIRCONSTANCES OBSCURES.
OUI, MAMAN.
MAIS NI CETTE ENNUYEUSE PROMESSE D'ALLER M'AGENOUILLER AUPRÈS DE LA TOMBE D'UN ONCLE QUI NE M'ÉTAIT RIEN NI LA LUGUBRE APPARITION D'UN CERTAIN M. NOVEMBRE, ALORS QUE JE FAISAIS MES ADIEUX À CLACQUIN ET DENNI, RIEN N'AURAIT PU VRAIMENT ENTAMER MON ENTHOUSIASME.
JE M'APPELLE M. NOVEMBRE. NOUS NOUS REVERRONS BIENTÔT, M. POUSSIN ! HA HA HA !
CLACQUIN ! TU VAS SOUFFRIR !
JE PARTAIS POUR L'AUTRE BOUT DU MONDE, VERS L'ACCOMPLISSEMENT DE MES RÊVES, VERS UN ORIENT MERVEILLEUX ET VIOLENT. JE PARTAIS POUR QUELQUES MOIS... POUR QUELQUES MOIS SEULEMENT...
Frank le Gall
TRIBUNE POUSSIN 1
Capitaine Steene

***Boven*, Niet gebruikt ontwerp voor het eerste Theodoor Cleysters-album.**

***Rechts*, Als Theodoor Cleysters zijn entree in de serie maakt, heeft hij nog lang niet zijn uiteindelijke vorm. Le Gall tekent de figuur in dit stadium karikaturaler en met een langwerpiger hoofd dan in de latere delen.**

***Links*, Aankondigingspagina in *Spirou* voor het eerste Theodoor Cleysters-album.**

Het werk van Morris is in mijn ogen de kern van de zaak als het om tekenen gaat. Daarom pakte ik wat papier en de albums van *Lucky Luke* en vroeg mij vervolgens af hoe hij het één en ander had opgelost. Later heb ik het album *Rocky Luke* als voorbeeld genomen. Dit om niet precies in de stijl van Morris te werken met wie ik al te veel gemeen had.
Toen ik Morris uiteindelijk de eerste keer ontmoette voelde ik mij onbehaaglijk. Van mijn werk kende hij niets, maar hij was verrast door mijn kennis van zijn werk en de precisie van mijn vragen.

Theodoor Cleysters

De eerste drie albums van Theodoor Cleysters **werden in Robbedoes voorgepubliceerd. De albums die daarna verschenen niet. Is een voorpublikatie niet langer een noodzakelijke stap naar een album?**
Voor de verschijning van het eerste album was voorpublikatie misschien wel onontbeerlijk. Als *Kapitein Steene* niet in Robbedoes had gestaan, had niemand het verschijnen van dat album verwacht. Op het moment dat het eerste album verscheen stond het derde verhaal al in Robbedoes.

Toen Kapitein Steene **in Robbedoes verscheen was er dus nog helemaal geen sprake van een album?**
Helemaal niet. In die tijd kon je in Robbedoes heel goed 44 pagina's publiceren zonder dat daarop aansluitend een album uitkwam. Ik heb met de openbaring van het derde deel *– Marie Rechtdoorzee –* gewacht tot ik **Charles Dupuis** een ietwat pompeuze brief heb geschreven. Daarin vroeg ik hem zo beleefd mogelijk of hij zich kon voorstellen dat hij een album van mijn verhaal zou maken.
Dat was toen gebruikelijk bij Dupuis. Geen enkele tekenaar of auteur kreeg de toezegging dat er na de publikatie in Robbedoes ook een album kwam. Dat klonk een beetje als: 'Pardon? U wilt albums maken, net als de heer Peyo of de heer Franquin?'.

Theodoor Cleysters lijkt een gelukt samengaan van de Robbedoesschool en *Hergé*.
Maar Theodoor Cleysters is ook vergeleken met de Franse school, en evenzo met het werk van **Yves Chaland** en **Serge Clerc**, alhoewel ik niet met deze visie gewerkt heb. Wat ik maak is ook niet helemaal in de stijl van de Robbedoesschool.

Theodoor Cleysters is, in tegenstelling tot Kuifje**, een figuur die eerder in de gebeurtenissen getrokken wordt dan dat hij ze zelf veroorzaakt. Een figuur die niet lijkt gemaakt voor het grote avontuur, ook al beleeft hij dat wel.**
Ja, dat is een aspect dat ik wilde ontwikkelen. Neem nou zijn bril: toen ik Theodoor Cleysters ontwikkelde droeg ikzelf nog geen bril, maar mijn vrouw vertelde mij hoe erg het is om te zijn aangewezen op een bril.

En wat het avontuurlijke uiterlijk in het algemeen betreft?
Ik weet niet precies waaraan dat ligt. Ik weet alleen dat deze eigenschap op anderen inspirerend heeft gewerkt. **P.Y. Gabrion**, **Michel Plessix** en **Dieter** steunen op Cleysters. Sommige albums komen mij voor als onversneden parodieën op Theodoor Cleysters. Dan wordt weer **Joseph Conrad** gelezen – die ik nooit las – en dan wordt weer een held ergens op een exotische terrein gezet. Alsof dat het dan is …

Een Theodoor Cleysters-album is bij voorbaat al klassiek, net als een album van Lucky Luke **of** Asterix**.**
Inderdaad is iets, als het amper klaar is, al in bepaalde opzichten verouderd. Natuurlijk is het werk van **Albert Uderzo**, **Jean Giraud** en vele anderen fantastisch. Wij zijn aan deze stripmakers verplicht de zaak voort

Frank le Gall heeft met verschillende scenaristen gewerkt. Rechts, Op een scenario van Bercovici maakte hij *Polly Littledwarf*.

***Onder*, Met Yann maakte hij *Yoyo*, dat in Nederland nooit gepubliceerd werd.**

Duinkerken ligt dicht bij het front van de Eerste Wereldoorlog. De kleine Theodoor moet in *Rozendal* zijn ouderlijk huis verlaten als het te gevaarlijk wordt.

te zetten en de stripkunst aan te sporen, zo als zij dat in hun tijd hebben gedaan. En ook al geloof ik dat het uitgangspunt van de serie blijft bestaan – dat is immers deel van het erfgoed van de strip, ook al is het overgenomen van de populaire literatuur – toch zijn bepaalde veranderingen noodzakelijk. Je mag bij voorbeeld niet dertig maal hetzelfde album maken, steeds weer in een nieuw jasje. Daar schiet niemand iets mee op.

Rozendal

Deel zeven – Rozendal – **onderscheidt zich van de zeven andere albums in de reeks door het directe kleurgebruik en de vertelstructuur. Waarom?**

Theodoor Cleysters was niet als serie gepland. Toen ik *Kapitein Steene* maakte was dat een afgesloten verhaal, en ik wist niet hoe ik het zou vervolgen. Het eerste deel van Theodoor Cleysters heb ik gemaakt omdat ik van iets leven moest en dacht daarmee een kans te krijgen om voor Dupuis te gaan werken. Het was ook het eerste scenario dat ik na de samenwerking met scenarist Alain Clément zelf heb geschreven. Pas later bleek dat de eerste Theodoor Cleysters-vertelling tot het soort verhalen behoort dat nooit tot een einde komt.

Ik heb het niet op al die begrippen als 'sage', 'queeste' en 'cyclus'. Maar omdat er nu eenmaal sprake was van een cyclus, wilde ik hem zo snel mogelijk afsluiten. Ook om eindelijk een keer met *Rozendal* op te kunnen schieten, want het idee daarvoor was er al vanaf het begin.

Het probleem met Theodoor Cleysters is dat het een strak chronologisch verhaal is, dat op een vastgesteld tijdstip, 1928, begint. Alles wat zich daarvoor afspeelt moest nauwkeurig vastgelegd worden. In de tijd dat ik daarover nadacht, sprak ik vaak met mijn

IK ZIE UW LEVEN DUIDELIJK VOOR ME ... GOEIE GOD! WAT 'N LEVEN! EEN AANEENSCHAKELING VAN ONGELUKKEN ... AVONTUREN, EEN VREEMD EN SMARTELIJK BESTAAN ...

Cleysters oog in oog met zijn noodlot November.

grootvader, die in velerlei opzichten het voorbeeld van Theodoor Cleysters is. Aldoende kwam ik op het idee de verhalen van mijn opa te vertellen. Van de beide verhalen die ik toen heb gemaakt, waaronder het eerste ontwerp voor *Rozendal*, kon hoofdredacteur **Philip Vandooren** niet warm of koud worden. Theodoor Cleysters was in zijn visie geen kind maar een volwassen man. Daarnaast was hij niet tevreden met een verhaal vol anekdotes, waarin in feite niets gebeurt. Zo kwam het dat ik mijn korte verhalen liet rusten en na een paar weken weer verder ging met de negende pagina van *Kapitein Steene*.

Maar ik had de ideeën voor de korte episodes nog steeds in mijn achterhoofd en ik heb geduldig gewacht op het juiste moment om ze te realiseren. En dat kwam met het einde van het eerste lange verhaal.

Rozendal **onderscheidt zich niet alleen van de voorgaande albums door de opbouw van het verhaal, maar ook door de inkleuring. Was het je bedoeling dat dit album zich extra sterk van de anderen onderscheidde, of heeft je verhuizing naar het zuiden van Frankrijk, met het beroemde licht dat** *Van Gogh* **en** *Matisse* **al inspireerde, daarop invloed gehad?**

Daar kan ik verschillende antwoorden op geven. Omdat het verhaal van Rozendal uit het kader van de serie viel, moest het album zich ook in andere opzichten onderscheiden van de rest. Het directe kleurgebruik kwam ook tegemoet aan de geïmproviseerde, van technische effecten gespeende vertelstijl.

Om het over de vorm van het hele album te hebben: het komt absoluut het dichtst bij datgene wat ik het liefst wil maken. Het is eenvoudig, direct en spontaan. Wat deze vertelwijze betreft voel ik mij het meest verwant aan **Charles Dickens**. Vroeger stelde ik mij de verteller altijd voor als een halfgod die alwetend zijn tekst weeft, waarin de lezer vervolgens onontkoombaar verward raakt. Tegenwoordig maak ik alleen

maar leuke kleine babbeltjes met de lezer en zie ik af van alle gekunstelde elementen.
Tenslotte, wat betreft het beroemde licht in het zuiden van Frankrijk, moet ik toegeven dat het mij in geen enkel opzicht geïnspireerd heeft. Het is te schel. Ik geef de voorkeur aan schaduw. Het licht uit *Rozendal* is het licht van mijn jeugd in Normandië.

Komen we terug op de techniek van het directe kleurgebruik ...
Los van de pure zin die ik had om met kleuren te tekenen, was het mijn idee om binnen een bekende serie als Theodoor Cleysters een album te maken met een ander thema en dat als een auteurstrip zou worden beschouwd. Bij Dupuis wilden ze mij dat natuurlijk eerst uit mijn hoofd praten, maar ik stond erop.
Doorgaans wordt *couleur directe* in verband gebracht met de volwassenenstrip, de auteurstrip. Die visie klopt in zoverre dat *couleur directe* de vertelstroom afremt als het verhaal compact en vol spanning verteld is. Daar staat tegenover dat veel tekenaars een strip voor volwassenen maken om maar met deze techniek te kunnen werken, en dat vind ik jammer.

De tegenwoordige voorliefde van veel striptekenaars voor het directe kleurgebruik wordt ook wel eens verklaard uit de behoefte van veel auteurs om te worden erkend als volwaardige illustratoren.
We moeten ons niet voor de striplezers bewijzen, maar voor hen die literatuur lezen. Een strip komt immers vaak met een vocabulaire van slechts driehonderd woorden weg, dat daarbovenop in het kader van een dialoog gebruikt wordt. Daarom heb ik in Theodoor Cleysters enkele vertelteksten gebruikt. Deze brachten mij prompt het etiket van de literator binnen de strip.

Verleden

Zulke vertelteksten zijn echter uitgerekend in de laatste tijd weer in de mode gekomen, en het schijnt, dat je ze in Theodoor Cleysters op een bijzondere manier gebruikt om de stijl van *Edgar P. Jacobs* **op de spits te drijven.**
Wat bij Jacobs overdreven schijnt, ligt aan de onderlinge versterking van tekst en beeld; hij tekent bij voorbeeld een gestalte die over de rand van een tapijt struikelt en schrijft dan onder de afbeelding: 'Op dat moment struikelde Mortimer over een Oriëntaals tapijt uit het jaar 1935.' Bij Jacobs merk je altijd de twijfel bij de beslissing tussen beeld of tekst. Mijn mening is dat tekst en beeld op een bepaalde manier complementair zijn. Om bij voorbeeld 'zomer' weer te geven, kun je een zonnig landschap tekenen en in de tekst over de hitte of de geur van versgemaaid gras vertellen. De laatste tijd maken veel tekenaars, die denken op de manier van Theodoor Cleysters te werken, de fout dat zij eindeloos lange teksten aan elkaar rijgen. Dat heeft een pompeus en dreunend effect. Het juiste is alleen datgene te schrijven en te tekenen wat voor de ontwikkeling van de handeling absoluut noodzakelijk is, zonder het al te karig te laten worden. Het eigenlijke probleem is het uitvinden van wat een bepaald idee het beste overbrengt, tekst of beeld, wat de meeste uitdrukkingskracht heeft. Dat is strip. En in dit opzicht zijn de mogelijkheden van deze buitengewone kunstvorm tot op de dag van vandaag nog lang niet uitgeput. Er waren een aantal pioniers – **Winsor McCay**, **George Herriman**, **Elzie Chrisler Segar** – die bij zo goed als nul moesten beginnen en menig fantastisch idee en menig geweldige ervaring gerealiseerd hebben. Dat waren de echte vernieuwers.

Foto van Theodore le Coq, de grootvader van Frank le Gall, die model stond voor Theodoor Cleysters, samen met zijn zusje Madeleine.

De jonge Cleysters en zijn zusje Camelia.

Een belangrijke rol in *Rozendal* is weggelegd voor de opa van Theodoor Cleysters; een trotse hartelijke man vol vaderlandsliefde.

Je krijgt bij het lezen van je albums de indruk dat het verleden altijd aanwezig is. Er hangt steeds weer een vleugje nostalgie rond jouw karakters.
Ik bèn nostalgisch, mijn smaak is nostalgisch. Ik ben voor geen greintje modern. Al dat moderne tuig vind ik gruwelijk: geldautomaten die buiten bedrijf raken, computers die makkelijk crashen nadat je ze gekocht hebt, faxapparaten, auto's, videorecorders. Dat werkt allemaal niet. En ik heb de paradoxale indruk dat de apparaten hoe langer hoe langzamer werken naarmate ze sneller behoren te functioneren. Ik ben er graag toe bereid twee minuten te wachten op een mens van vlees en bloed achter de balie van de bank, in plaats van vijftien tellen op een stomme machine of een monotone nasale automatenstem.
Bovendien is de eeuwwisseling, mijn favoriete periode, heel goed geschikt voor het vertellen van een verhaal. Aan de ene kant zijn er dan al moderne uitvindingen als auto's, vliegtuigen, elektriciteit en lijken de spraak en gewoontes op de onze. Aan de andere kant is er ook nog een romantisch aspect in de architectuur, de kleding en de kapsels. Zoiets laat zich makkelijk in de herinnering terughalen omdat het door een bril wordt bekeken die de verschijning maar weinig vervormt. Dat betekent dat ik mij maar weinig hoef bezig te houden met het uiterlijke voorkomen van het realisme en me helemaal kan concentreren op de beschrijving van situaties en personen.

Inspiratie

Net als de meeste auteurs lees je amper strips uit vrees beïnvloed te worden.
Dat is niet waar! Ik zou graag beïnvloed worden, maar dat kan niet meer, in ieder geval niet meer zoals in het begin. Maar uit de strips die mijn interesse hebben pik ik natuurlijk dat op wat mij nuttig lijkt. Dat gaat van **François Boucq** tot **Richard Scarry**, van **Edouard Vuillard** tot **Gus Boffa**. Maar mijn ideaalbeeld ligt daar nog heel ver vandaan.
Ook houd ik van de strips van **Philippe Dupuy**, **Charles Berberian**, **André Geerts** en **Cosey**. Ik bewonder **Yves Chaland**, wellicht ook om zijn tragische einde

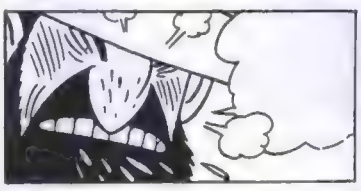

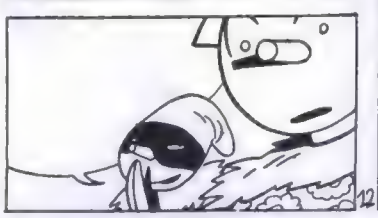

Boven, Exotische landschappen bepalen voor een groot deel de sfeer in de Theodoor Cleysters-albums.

***Linksboven*, Niet gebruikt ontwerp voor *Theodoor Cleysters, Een passagier wordt vermist*.**

***Linksmidden*, Cleysters schrijft onderweg al zijn belevenissen op.**

***Rechtsmidden*, *Pinocchio*, zoals Frank le Gall het heeft uitgewerkt, op een scenario van Serge le Tendre.**

***Linksonder*, Le Gall maakt voor de Theodoor Cleysters-boeken gedetailleerde achtergronden en sprekende sfeertekeningen.**

***Rechtsonder*, Cleysters op de plek waar hij het liefste is: de zee.**

waarbij ik mij nog steeds niet kan neerleggen. Ik lees overigens maximaal tien albums per jaar, en dan nog hoofdzakelijk klassiekers om mijn kinderdromen weer terug te vinden.

Muziek schijnt veel voor je te betekenen. In je atelier staan een gitaar en een bas. Welke rol speelt muziek bij jou?
Ik maak geen muziek om me te ontspannen, want zo moe word ik niet van mijn werk. Ik maak muziek met dezelfde begeestering als waarmee ik strips maak. Ik heb hier een kleine studio, ik schrijf, ik componeer, ik speel en ik zing. Ik ben een grote fan van *The Beatles*.
Toen ik klein was fascineerde mij van alle schrijver –naast **Raymond Radiguet**– **Jean Cocteau** het meest. Wat mij verrukte was dat hij alles kon: films maken, literatuur schrijven, tekenen. Cocteau was voor mij gewoonweg dè kunstenaar. Ook ik heb altijd alles willen maken: muziek, strips, film, theater, literatuur. Maar helaas moest ik vaststellen dat strips tekenen zijn tijd nodig heeft. En als dilettant was ik nooit een goeie striptekenaar geworden.

Ter afsluiting: je meest recente album heet Een huis op een eiland**. Het was tegen alle verwachtingen in niet weer het begin van een nieuwe avonturencyclus, maar een afgerond verhaal. Waarom?**
Op een dag heb ik mijn uitgever verrast met de opmerking dat het mijn bedoeling was altijd ergens te staan waar men mij niet verwacht. Ik vind het leuk om de lezers te vlug af te zijn door verwachtingen te wekken en daar dan niet aan te voldoen. Elke keer weer stel ik mijzelf de vraag: 'Wat verwachten de lezers nu van mij?', en dan probeer ik ze te verrassen.
Een huis op een eiland is niet het begin van een nieuwe cyclus! In de toekomst geldt voor de serie het grondbeginsel: er zijn geen grondbeginsels!

Het bovenstaande interview werd eerder gepubliceerd in het Franse magazine P.L.G.P.P.U.R.

Gebruikte literatuur:
- ***Volker Hamann, Le Gall, Reddition 23/24***
- ***Dominique Thomas, inlay bij Theodoor Cleysters deel 4, Geheimen***

(bewerking en vertaling: Harry Wibier)

Bits & Pieces

Dilemma

Eén plaatje zegt meer dan tien praatjes. Da's inmiddels algemeen bekend. Pictogrammen. Wie kent ze niet. Een dampend wit kopje op een blauwe achtergrond. Goed zo. Een NS-restauratie. Steeltje met wat groene blaadjes. Goed zo. Een Amsterdamse coffeeshop. Overal zie je het. De beeldtaal. Wie snel en duidelijk wat wil vertellen, gaat plaatjes maken. Het Dick Brunadenken als maatschappelijke leidraad. Wie de plaatjes ook nog wil laten bewegen, maakt een video. Niet even lukraak met de handpalmterrorist. Nee, professioneel. Met een echt script. En heuse opnamedagen. Een echte regisseur. En spannende cameralieden. Met zo'n produkt kun je naar buiten treden. PR bedrijven. Aandacht vragen.
Je kunt natuurlijk ook goedkoper te werk gaan. Je zet allerlei pictogrammen achter elkaar. Dan krijg je een stripboek. Denken sommigen. Tenminste als je een verhaal hebt. En de pictogrammen een beetje aankleedt. Denken diezelfde lui. Daarna laat je het drukken. En kun je weer naar buiten treden. PR bedrijven. Aandacht vragen.
Ooit kreeg ik zo'n op deze wijze geproduceerd stripboek onder ogen. Van een hele grote chipsfabrikant. De gruwel kraakt en smaakt nog over m'n rug als ik er aan denk. 'Meneer Bits', zei de trotse PR-man, 'meneer Bits', en hij trok langzaam een in vier primaire kleuren gedrukt vod naar boven uit zijn tas, 'meneer Bits, wat vindt u hiervan?' Hunkerend keek de man naar mijn reactie. Ik moet ter plekke een geweldige wegtrekker hebben gekregen. De man schrok namelijk vreselijk van mijn gezicht.
'Tsja, wat vind ik hiervan', probeerde ik nog semi-diplomatiek. Maar het was al te laat. En ik besloot ter plekke alle registers open te trekken.
'Meneer chip, dit is echt verschrikkelijk. De voorplaat wordt gevuld met een grote, statische, lelijke papegaai. Het is gedrukt op glad en glimmend papier. Het lijkt wel de binnenkant van een 150 grams-zak. De rug bevat nietjes. Het is slechts 24 pagina's dun. En de kleuren spetteren van het blad af. Oh, by the way, onder het letteren van ballonteksten versta ik iets heel anders dan dit werkje'.
'Dus u vindt het niet zo leuk', zei het PR-zoutje.
'Leuk is wat anders. Maar dit is geen professioneel stripboek. Dit is een duur uitgevallen reclamefolder van een onguur reclamebureau'.
U begrijpt, het gezamenlijk koffiedrinken was snel voorbij. Maar het luchtte wel lekker op. Wat een wanprodukt.
Onwillekeurig bekroop mij dit gevoel weer toen ik laatst de NRC weer eens las. Pagina twee. Zaterdag. Niet onbelangrijk.
'Ziekte MS in strip verbeeld'. Over drie kolommen wordt aandacht gevraagd. Voor de ernstige ziekte Multiple Sclerose. En voor het begrip strip.
Nu kun je over PR met chip-strips nog lekker ongezouten je mening geven. Maar een album over een ziekte bekritiseren is toch ietsie lastiger. Want al gauw denkt men dat je de spot drijft met de ziekte zelf.
De feiten. Het album is getekend door een kunstacademiestudent. En geschreven door de zelf aan MS lijdende directrice van de Stichting MS Projekten. Omdat leerlingjournalisten het verhaal niet op papier konden krijgen. Vreselijk goed bedoeld. Met een mooi doel. Namelijk aan kinderen van ouders met MS uitleggen wat deze ziekte betekent. Een emotioneel prachtprodukt dat zonder meer de krant haalt.
Maar als je het van de stripzijde bekijkt, is dit album –Multiple Sores– natuurlijk een draak op PR-gebied met strips.
Er bekruipt je het gevoel van de tv-criticus die een home-video moet recenseren. Maar wel een home-video gemaakt door de koningin.
Je ziet dat het mens absoluut niet kan omgaan met een camera, maar uit lijfsbehoud geef je applaus.
'Het boek blijkt nu ook al voor andere chronische ziekten gebruikt te worden', aldus een enthousiaste woordvoerder van de stichting.
Enerzijds ben je geneigd snel Hans Matla te bellen met het verzoek een catalogusrubriek voor Extra Informatieve Stripboeken te openen. Anderzijds krijg ik een sterk chips-en-zoutjesgevoel waar het de vorm betreft.
Een echt dilemma voor stripliefhebbers. En kenmerkend voor een dilemma is dat je er niet uitkomt.

Ben Bits

De Fantastische Avonturen van Isabelle Avondrood

Allemaal Monsters!

Tien jaar lang hebben de fans van Jacques Tardi **moeten wachten op het zevende deel van** *De Fantastische Avonturen van Isabelle Avondrood*. **Nu is dan toch eindelijk** *Allemaal monsters!* **verschenen. Tardi wordt in dit nieuwe album gesteund door negentien gasttekenaars, waaronder grootheden als** Bilal, Boucq, Comès **en** Gotlib. **De verrassende bijdragen zijn verbeeldingen van de nachtmerries die Tardi's hoofdpersonen teisteren. Allemaal monsters dus.**

door
JEROEN MIRCK

Het is tien jaar geleden dat **Jacques Tardi** *De tweekoppige drenkeling* publiceerde. Dit zesde deel uit zijn uiterst succesvolle stripreeks *Isabelle Avondrood* sloot af met een verwijzing naar de te verschijnen vervolgepisode *Allemaal monsters!* Helaas voor de fans had Tardi indertijd tabak van zijn populaire stripheldin en ging hij andere activiteiten ontplooien. Dat resulteerde in enkele romanbewerkingen (een paar Nestor Burma's van **Malet** en *Dodelijke spelletjes* van **Veran**), illustratiewerk voor twee romans van zijn literaire geestesverwant **Céline** en in de indringende eigen bundel *Loopgravenoorlog*. Zo liet dat zevende deel van Isabelle Avondrood lang, heel lang op zich wachten. Maar *Allemaal monsters!* is er nu dan toch.

Beter laat dan nooit. *De Fantastische Avonturen van Isabelle Avondrood* verdienen het niet om een stiekeme en bloedeloze dood te sterven. Tardi zelf begreep dat maar al te goed en haalde zijn heldin onder het stof vandaan. Een dergelijke oefening in geduld was voor Isabelle een koud kunstje, want zij had al eens gedurende zes jaar stil gelegen in een ijskoude badkuip. Dat gebeurde in *Het geheim van de salamander*, deel vijf van Tardi's feuilleton. Tegenwoordig, meer dan tien jaar en (slechts) twee albums later, moet geconstateerd worden dat de tijd de inhoud van de cyclus niet heeft aangetast. Gelukkig maar voor Tardi's werkwijze, die eruit bestaat om per album slechts één dag uit het leven van Isabelle Avondrood te behandelen. Bij een dergelijk traag verteltempo is het noodzakelijk dat de teneur van het verhaal in alle delen hetzelfde blijft. Tardi slaagt hierin met zijn zelfopgelegde tijdsrestricties, waarmee hij trouwens associaties oproept met **James Joyce**' monumentale roman *Ulysses*.

Het zijn associaties zoals er meer zijn in de reeks: Tardi verwijst naar de krantefeuilletons van begin deze eeuw, gebruikt policierelementen, betrekt de Eerste Wereldoorlog in het verhaal en gunt een belangrijke hoofdrol aan een octopus die lijkt te zijn weggelopen uit een roman van **Jules Verne**. Bovendien zijn er talloze zinspelingen op eigen werk van de auteur, met name zijn (persoonlijk favoriete?) roman *De ijsdemon*. Veel verwijzingen hebben een ironische ondertoon en getuigen van een absurd gevoel voor humor. Tot zover is er niet echt iets nieuws onder de zon en hebben we te maken met een typische Tardistische strip.

Dan het verhaal. *Allemaal monsters!* begint waar *De tweekoppige drenkeling* eindigt, namelijk op 12 november 1914. Het is de eerste dag na het einde van de Eerste Wereldoorlog, maar, meldt pessimist Tardi, 'de wereld [maakt] zich alweer op voor de

Tweede'. De rust in Parijs blijkt dan ook schijn. In het Parc des Buttes-Chaumont kidnapt de rode inktvis van het voorgaande verhaal een baby uit een kinderwagen. Vervolgens voert Tardi binnen een paar pagina's zo ongeveer alle overige hoofd- en bijfiguren uit *De tweekoppige drenkeling* ten tonele. Om het spoor niet helemaal bijster te raken, is herlezing van dit boek uit 1985 noodzakelijk. Alle personages willen het raadsel omtrent de octopus oplossen en ze wandelen in groepen kriskras door de Franse hoofdstad. Isabelle gaat natuurlijk haar eigen weg en bevrijdt sleutelfiguur (en romanillustrator) Honoré Fia, Sander Morgendauw krijgt onverwacht hulp van ene Chalazion, commissaris Laumann heeft zich versterkt met Kazemat, Isabelle's observateur Punais verlaat eindelijk zijn schuilplaats en zelfs haar uitgever Bonnot mengt zich in het avontuur. Bovendien probeert een reeds bekende *waanzinnige geleerde* zijn stempel op de gebeurtenissen te drukken.

Tardi vertelt eigenlijk verschillende verhalen naast elkaar en laat ze aan het eind allemaal samenkomen. Dat gebeurt op de locatie waar het album van start ging, namelijk in het Parc des Buttes-Chaumont. Alle opgevoerde karakters drommen er samen om Tardi's idiote ontknoping te aanschouwen. *Allemaal monsters!* kent in feite de opbouw van een klucht. Het geheel is dan ook bijzonder grappig, met name dankzij het karikaturale gedrag van de personages. Het zijn allemaal stereotiepen van bepaalde groeperingen en instanties in de Franse samenleving: Isabelle als het bourgeoisvrouwtje (ze moppert aan één stuk door en ziet er door haar moderne haardracht nog truttiger uit dan in de voorgaande delen), Morgendauw als *loser* die de rest van zijn leven als oorlogsveteraan kan slijten, Laumann als de hardhandige politieman, de zeurderige orgelman als verstokte maar passieve anarchist, en Tardi vergeet ook niet om een alternatieve genezer in zijn verhaal op te nemen. Verder schuilt veel humor in de absurde dialogen en onwerkelijke verhaalontwikkelingen.

De lange periode tussen de laatste twee albums uit de Avondrood-reeks speelt weliswaar in het verhaal geen rol, maar heeft

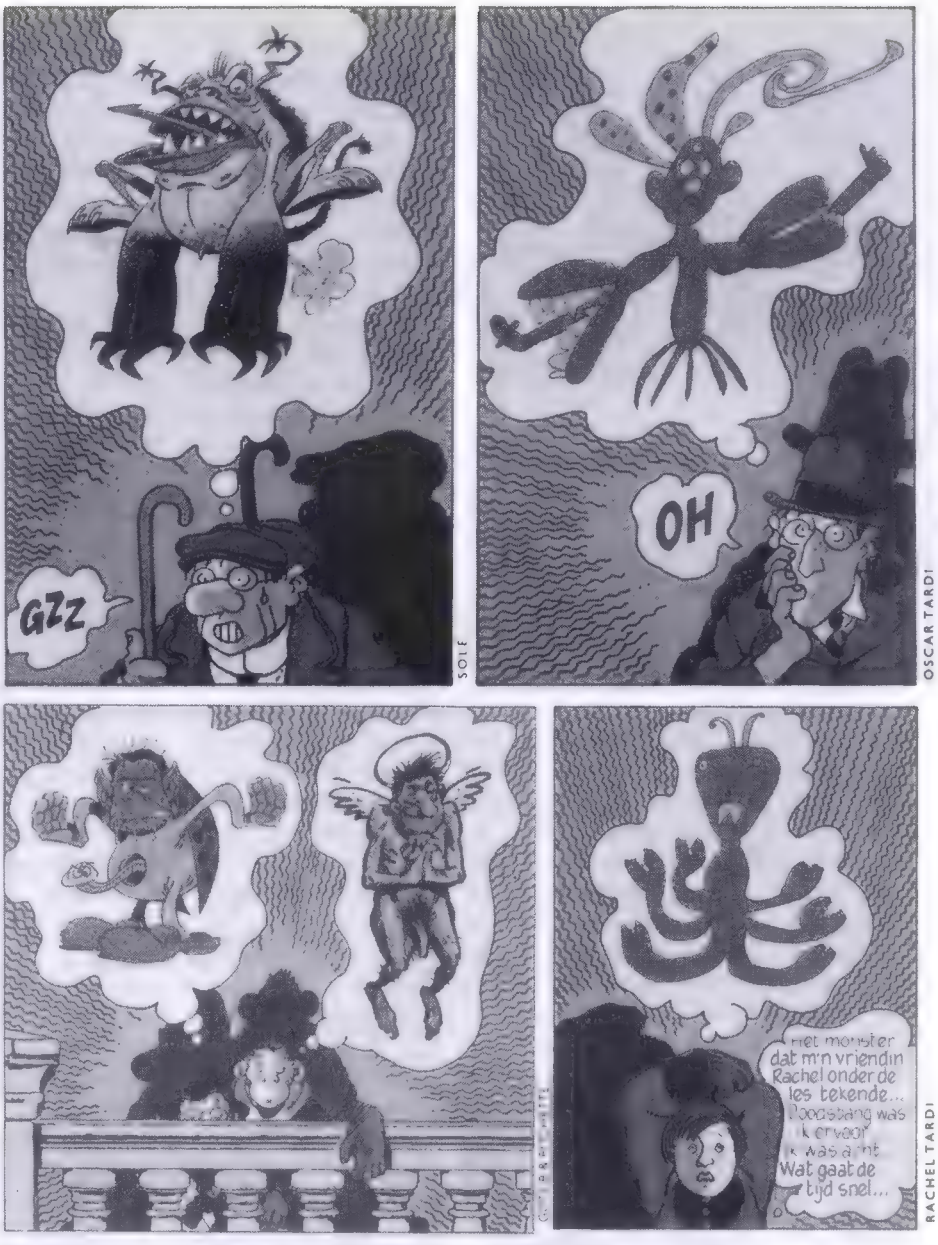
GZZ
SOLÉ
OH
OSCAR TARDI
Het monster dat m'n vriendin Rachel onder de les tekende... Doodsbang was ik ervoor. Was ik nt. Wat gaat de tijd snel...
RACHEL TARDI

Bèèè
Richard! ...M'n schaapje! Geworgd met m'n eigen handen... Ik was drie!
F. MURRR
MOEDER!
VUILLEMIN & KELEK
OH!
Rij me naar de rue de Tolbiac ik heb het wel gezien hier!
GARRIGUE

veel invloed op het tekenwerk. Zoals zoveel andere wat oudere tekenaars is Tardi meer stilistisch gaan tekenen. Het is allemaal wat netter en wat leger geworden op de pagina's en de kleuren krijgen meer nadruk. De zwaardere stijl van de eerdere albums past beter bij het door de oorlog verzwakte Frankrijk waarin de *fantastische avonturen* zich afspelen. Niettemin getuigt de eigen karikaturale stijl van de Fransman nog altijd van groot vakwerk.

Opvallende bijkomstigheid is de keuze van Tardi om negentien gasttekenaars hun eigen monster te laten tekenen. De sterk van elkaar verschillende gedrochten heeft hij vervolgens in het verhaal opgenomen als de nachtmerries die bij de belangrijkste personages naar boven komen wanneer ze de rode inktvis zien. Enkele bekende collega's werkten mee, zoals **Bilal**, **Boucq**, **Comès**, **Gotlib** en **Mézières**. Tardi vroeg **Druillet** om het ultieme monster te tekenen, maar diens bijdrage stelt na de overige achttien teleur. De veelzijdigheid van de diverse stijlen wordt versterkt door de opgenomen tekeningen van Tardi's kinderen **Oscar** en **Rachel**. De kindertekeningen zijn vertederend en visualiseren niet toevallig de angstdromen van pa's geesteskinderen Avondrood en Morgendauw. Tardi's originele invulling van het gasttekenaarschap is een aardige geste naar zijn collega's en zijn publiek, die zonder twijfel navolging zal vinden. Het laat in ieder geval ten overvloede zien dat De Fantastische Avonturen van Isabelle Avondrood weer springlevend zijn. *Allemaal monsters!* doet je uitkijken naar het volgende deel, dat *Het geheim der diepten* gaat heten. Als dat maar niet opnieuw tien jaar op zich laat wachten.

Isabelle Avondrood 7: Allemaal monsters!
Tardi
Casterman 1994
ISBN 90-303-5608-1
Prijs f16,50 / Bfr.305
(48 pagina's, kleur, h.k.)
***

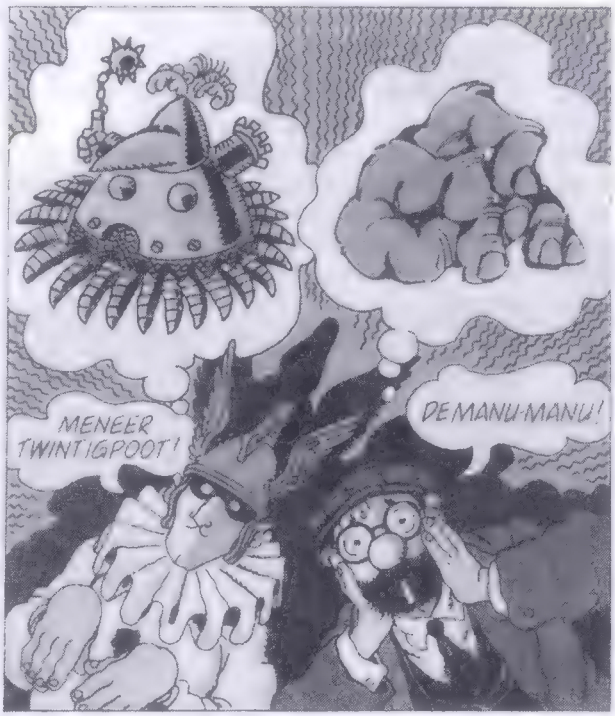

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

OPROEP!
Intikkers WordPerfect gezocht.
Interesse? Neem contact op met de redactie van Stripschrift.

Stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 311 461

Ik denk er het mijne van...

Eén van de vaste ontmoetingen van een stripauteur is de verwachtingsvolle beginner die je zijn (meestal zijn het jongens) tekeningen toont of opstuurt met de vraag ze 'eerlijk te beoordelen'.

Ik doe dat graag – maar wat zijn de criteria?

Als je eerlijk bent kijk je ernaar zoals je in een winkel een onbekende strip doorbladert om die wel-of-niet te kopen: zou ik als lezer dit album kopen? Of, als de aanbieder er gelijk bijvertelt dat hij, graag spoedig, professioneel tekenaar wil worden: zou ik als uitgever mijn goede geld in deze strip steken omdat ik denk dat er kopers voor zijn? Uiteindelijk solliciteert hier iemand naar een baan in de harde entertainment-industrie.

Meestal is het werk brandhout, soms 'welaardig-maar-niet-goed-genoeg' en een doodenkele keer zie je talent. Maar dat gaat hier helaas niet op.

Omdat botte eerlijkheid en betweterige arrogantie zo dicht bij elkaar liggen, nuanceer je je oordeel. Je kijkt naar de achtergrond van zo'n tekenaar (leeftijd, opleiding, invloeden enzovoort) en naar de verhoudingen tussen sterke punten en zwaktes (haalt iemand wel of niet een norm die in het door hem gekozen genre wordt aangehouden). Dat, overigens, zulke normen bestaan volgt logisch uit het verzoek het werk te beoordelen, evenals het recht om kritiek te leveren. Je wordt gevraagd in recensievorm dit werk af te zetten tegen de rest.

Je indrukken probeer je uit te leggen en meestal gaat je kritiek gepaard met aanwijzingen en aanmoedigingen ('concentreer op wat je leuk vindt', 'zoek uit wat je lukt', 'veel oefenen', 'je kunt veel leren' enzovoort).

Maar wat gebeurt er als zo'n mening, met bijbehorende nuances moet worden gegeven ten overstaan van een tv-presentatrice-met-cameraploeg? Dan wordt de beoordeelde *pijnlijk voor de gek gehouden*. In de eerste plaats door de redactie van het tv-programma, en ten tweede, door de stripgemeente die, uit naïeve cameragekte, zich laat manipuleren tot toneelstukjes en tot aan flarden gemonteerde 'interviews'.

Bij de opening van de (mooie!) tentoonstelling *Kinderschoenen* (jeugdwerk van striptekenaars) in Groningen op 11 februari jongstleden, was KRO-presentatrice **Martine van Os** aanwezig om op te nemen voor haar programma *Lieve Martine* van 3 maart jongstleden.

Achteraf gezien dus niet uit belangstelling voor de strip of de serieuze poging een Gronings Stripmuseum te starten, maar om

door
HENK KUIJPERS

via de veronderstelde populariteit van 'het item strip' een paar goedkope programmaminuten te scoren.

Niks op tegen, maar men was ook naar Groningen afgereisd met het *vooropgezette doel* aan een 19-jarige beginner een soort instant-diploma 'stripmaker' te laten uitreiken door de daar verzamelde professionals. De truc was om stripauteurs het werk onder de neus te duwen met het verzoek 'eerlijk te zeggen wat je ervan vindt'.

Ik vond het niet best – en zei dat ook. Geen beeld, laat staan woord, daarvan in de uitzending. In alle wèl getoonde quotes heb ik alleen die relativerende nuance-zinnetjes gehoord ('... dat kun je leren ... pas 19 ... gôh ... al tien verhalen getekend ... veel oefenen ...' enzovoort). Een triomfantelijke montage waaruit de nieuwbakken 'collega' alleen kan opmaken dat publikatie, carrière en inkomen als stripmaker geen enkel probleem meer kan zijn.

Onzin! De formule van *Lieve Martine* (oppervlakkige informatie, gemixed met positieve emotie) gaat uit van het 'oplossen van problemen'. Probleem is een miskend auteur; Martine levert de erkenning! Het positieve oordeel staat tevoren vast: te vriendelijke striphelden leveren wel wat flatterende gespreksflarden. Volgende item.

Grootste verliezer is, denk ik, de vervalste winnaar. Hij doet 't vrijwillig, maar een 19-jarige man kan je zo niet voor de gek houden – of hij nou pianist wil worden of striptekenaar.

Maar ook de stripwereld zet zichzelf voor gek.

Tv-zendtijd is gewoon leuk en, als promotie, kostbaar – dus programmamakers zijn welkom. Maar wat hebben we eraan het stripvak af te laten schilderen als een talentloos ploeterambacht waarin vastberaden vakliefde vanzelf naar de top leidt?

De magazijnen liggen vol met onverkochte misplaatste ambitie. Alleen met talent (enigerlei talent om in beelden een pakkend verhaal(tje) te vertellen) bereik je lezers. Zoals je muzikaal moet zijn om pianist te worden. Laten we ons voortaan afvragen wat de bijbedoelingen zijn van dit soort programmamakers.

Lieve Martine
ik ben zwanger van een ander dan mijn lieve echtgenoot...
lieve anonieme
..als je er open mee omgaat kun je er misschien wat mee...
maar gun je lieve echtgenoot wel even de tijd een beetje boos te zijn!..
_volgende item! STRIPS!

GRONINGEN LIJKT KLA

Het werd tijd: Nederland krijgt eindelijk een stripmuseum, en wel in Groningen. In 1997 gaan de deuren open. De organisatie, *Stichting Het Nederlands Stripmuseum*, **zette reeds de toon met de tentoonstelling** *Kinderschoenen* **op een alternatieve Groningse lokatie. Het nauwgezette** *Masterplan* **van de stichting maakt duidelijk dat er hard wordt gewerkt aan eigen huisvesting. Groningen lijkt klaar voor de komst van Nederlands eerste stripmuseum.**

door **JEROEN MIRCK**

Een stripnatie van enige omvang verdient het, nee: díent een stripmuseum te hebben. Zo dus ook Nederland, dat toch zeker bij de subtop van Europa hoort. Temeer als je ziet dat onze zuiderburen zo'n adembenemend mooi en groot historisch pand in Brussel tot hun beschikking hebben. Nederland kan dan toch echt niet achterblijven. Waar zou U het willen hebben? In Breda, Haarlem, Den Haag, Amsterdam ... Wat zegt U? Groningen? Dat lijkt toch niet zo voor de hand te liggen. Niettemin is het de enige stad in Nederland met zeer ver gevorderde plannen. Als alles naar wens verloopt, houdt de Noordnederlandse provinciehoofdstad in 1997 het allereerste Nederlandse museum voor het beeldverhaal ten doop.

Er is al veel gedaan om Groningen de uitstraling te geven van een stad die binnen nu en twee jaar een stripmuseum krijgt. Middels een fanatieke berichtgeving naar buiten toe, een marktonderzoek, een overleg met verschillende subsidieverleners en een eerste expositie (op een alternatieve Groningse lokatie), hebben de lokale belangenbehartigers een goede basis gelegd. Zij zijn verenigd onder de naam *Stichting Het Nederlands Stripmuseum* en deze instelling heeft inmiddels al een afgewogen Masterplan afgeleverd.

'Anderhalf jaar geleden zijn we met de voorbereiding begonnen', vertelt **Marcel Wijn**, voorzitter van de stichting. In oktober 1993 begonnen vijfentwintig striplíefhebbers uit Groningen en omstreken met het plan voor een stripmuseum in 'hun' stad. Toentertijd noemde men zich *Stichting Nederlands Centrum voor het Beeldverhaal*, maar die naam is inmiddels aangepast om verwarring met de reeds bestaande *Stichting Beeldverhaal Nederland* te vermijden. Het bestuur van de organisatie bestaat naast voorzitter Wijn uit secretaris **Albert Eijkenaar** en penningmeester **Derk-Jan van den Bos**. Ook de populaire striptekenaar **Jan Kruis** is bestuurslid.

Zelfverzekerdheid

Medio februari presenteerden de betrokkenen zich in het Groningse cultuurcentrum *De Oosterpoort* aan de pers. Wijn, Kruis en Van den Bos hadden zich gezamenlijk met PR-medewerker **Boudewijn Heidenrijk** in smetteloze pakken gehesen en lichtten zakelijk het *Masterplan* toe. Dat ging met veel zelfverzekerdheid gepaard, zodat niemand eraan durfde te twijfelen dat het museum er over twee jaar ook daadwerkelijk komt.

'De stripwereld moet zich in onze plannen kunnen herkennen', stelt voorzitter Wijn voorop, om vervolgens te constateren dat er reeds van veel bereidheid sprake blijkt te zijn in het wereldje. Een door de gemeente Groningen gefinancierd haalbaarheidsonderzoek heeft bovendien aangetoond dat het museum in de toekomst kan rekenen op een kleine vijftigduizend bezoekers per jaar, 'op voorwaarde dat de collecties, tentoonstellingen en activiteiten van kwaliteit getuigen en er een professioneel promotiebeleid wordt gevoerd'.

Het is de bedoeling dat het museum via een aanvangssubsidie van de grond komt en zichzelf vervolgens kan bedruipen. Daarbij zijn geldschieters echter van groot belang. Er dienen immers de nodige investeringen te worden gedaan. Het pand dat de stichting op het oog heeft als museumruimte, is het Groningse pakhuis Engelland, dat voor zes miljoen gulden dient te worden verbouwd en opgeknapt. Steun valt hierbij te verwachten van de lokale christelijke woningstichting Patrimonium, die er belang bij heeft om het antieke gebouw in goede staat te herstellen en te handhaven.

Andere grote kostenposten zijn de inrichting van het pand (anderhalf miljoen gulden), de installatie van computers voor een speciale workshopruimte in het museum (eveneens anderhalf miljoen) en zogenaamde speelpaviljoenen voor de jongste museumbezoekers (1,25 miljoen). Bovendien is er een exploitatiebegroting opgesteld van 787.000 gulden.

'Het is de bedoeling dat alles dekkend wordt', verzekert Wijn. Hierbij worden de gemeente Groningen en het Rijk geacht om 'een aantal miljoen' binnen te brengen. 'De subsidies moeten concreet worden. We zijn op het moment concreet op zoek naar geld', aldus de voorzitter.

Tekenaar en bestuurslid Jan Kruis benadrukt het belang van een stripmuseum in ons land. 'We hebben *Het Stripschap* en *De Stripdagen*, maar er is nog geen conserverende instantie voor de strip. Het beeldverhaal is een figuratieve traditie die zich heeft kunnen ontwikkelen en tekenaars hebben veel materiaal dat ze vertrouwd willen laten conserveren.' Volgens Kruis kan het Groningse stripmuseum-in-oprichting deze functie uitstekend uitoefenen.

R VOOR STRIPMUSEUM

Kinderschoenen

De eerste expositie die de Stichting Het Nederlands Stripmuseum heeft verzorgd, *Kinderschoenen* (die van 12 februari tot en met 12 maart te zien was in De Oosterpoort), gaf een eerste indruk van het soort materiaal dat geschikt is om in Groningen gearchiveerd te worden. Van vijftien bekende Nederlandse tekenaars werd werk tentoongesteld dat zij op vroege leeftijd hadden gemaakt. Dat varieerde van kindertekeningen tot debuutstrips. Het thema van *Kinderschoenen* sloot uiteraard vlekkeloos aan bij de opbouwfase waar het museum zich nog in bevindt.

Pieter Kuhn en **Hans G. Kresse** maakten de expositie in Groningen van hun vroege werk uiteraard niet meer mee. Van de nog levende betrokken auteurs waren de meesten aanwezig bij de opening van de tentoonstelling in De Oosterpoort. **Marten Toonder** was zelfs speciaal uit Ierland overgekomen. Jan Kruis bood hem een eerste exemplaar van het Masterplan aan. Vervolgens verwoordde Toonder zijn blijdschap over de nakende komst van het stripmuseum: 'Er is een tijd geweest dat wij, de eerste Nederlandse stripmakers, de gedachte hadden dat strips een nieuwe kunstvorm konden zijn. Die hoop heb ik altijd in mijn achterhoofd gehouden. Ik ben dan ook dankbaar dit te mogen meemaken.'

Andere tekenaars die meewerkten aan *Kinderschoenen* en ook acte de présence gaven in Groningen, waren **Henk Kuijpers**, **Frans Piët**, **Martin Lodewijk**, **Peter de Smet**, **Hein de Kort**, **Theo van den Boogaard**, **Eric Schreurs** en natuurlijk Kruis. **Joost Swarte**, **Jaap Vegter**, **Jean Dulieu** en **Peter van Straaten** konden niet bij de opening zijn. De aanwezige auteurs signeerden allen een groot paneel dat deel uitmaakte van de expositie.

De eerste reacties waren heel positief. Henk Kuijpers noemde het Gronings initiatief 'mooi en belangrijk'. Martin Lodewijk benadrukte dat veel tekenaars thuis een berg materiaal hebben liggen die bij iedere verhuizing het risico loopt weggegooid te worden. 'Als er dan zo'n museum is, kan het veel beter daar opgeborgen worden zodat alles bewaard blijft', aldus een enthousiaste Lodewijk. Hij wil hierbij graag het voortouw nemen.

Naast collectievorming zal het museum zich ook gaan toeleggen op het middels tentoonstellingen weergeven van ontwikkelingen op nationaal en internationaal vlak. In het kader hiervan zijn werkbezoeken gebracht aan het *Belgisch Centrum van het Beeldverhaal* in Brussel en *Le Musée de la Bande Dessinée* in Angoulême. Ook is er contact gelegd met de *Comic Salon* in Hamburg en met Zweedse tekenaars, net als natuurlijk met Nederlandse instanties als *Het Stripschap* en de *Stichting Beeldverhaal Nederland*.

Multifunctioneel

Hoe gaat het museum eruit zien? De initiatiefnemers staat 'een multifunctioneel stripgebouw' voor ogen, dat waarschijnlijk zal bestaan uit een grote centrale hal, een stripwinkel met galerie, een restaurant annex Grand Café en een uitgebreide museumruimte. Deze laatste ruimte zal op haar beurt een kleine entreehal bevatten, alsook enkele speelpaviljoens voor de kinderen ('bij voorbeeld een gedeelte van kasteel Bommelstein, of gedeelte van de Rotterdamse haven, waar men aan de zijde van Agent 327 tegen spionnen kan vechten'), een leeszaaltje, een video-computerlokaal (waar onder meer strips kunnen worden gelezen op CD-Rom), een ruimte voor workshops, theater en bioscoop, grote expositiezalen, een documentatiezaal annex bibliotheek, een archief en kantoren voor het personeel. Het pakhuis Engelland zou zich perfect lenen voor al deze faciliteiten, maar het is natuurlijk nog niet zeker of dit pand ook echt de lokatie van het museum wordt. Er zijn enkele andere opties.

De vraag zou ten slotte kunnen rijzen waarom er nu juist in Groningen een stripmuseum moet komen. Er waren ooit immers ook plannen om in Haarlem een museum van de grond te krijgen. Eén van de Haarlemse initiatiefnemers was Joost Swarte. Het is veelzeggend dat Swarte inmiddels zitting heeft in het comité van aanbeveling voor het Groningse museum. Hij verkeert daar overigens in goed gezelschap. Andere illustere namen zijn die van Toonder, Kruis, **P. Hans Frankfurther** (grondlegger van Het Stripschap) burgemeester **Ouwerkerk** van Groningen en oud-minister **Jan Andriessen**.

Maar waarom dus Groningen? Het *Masterplan* geeft op deze vraag bevredigend antwoord. Enerzijds benadrukt het plan dat Groningen zich de laatste jaren meer en meer aan het profileren is als cultureel centrum. Daarnaast wordt opgemerkt: 'Daar waar een stripmuseum in de Randstad moeite zou hebben om zich te profileren ten opzichte van de vele aanwezige cultuuruitingen en ten opzichte van het museum in Brussel, kan het museum in Groningen relatief gemakkelijk een eigen en herkenbaar gezicht krijgen. Ook kan het museum zijn blik richten op Noord-Duitsland en op de Scandinavische landen, en door zijn ligging een brug slaan naar van oudsher bekende striplanden als België en Frankrijk.'

Ten slotte zou je ook kunnen stellen dat Nederland er op deze manier een belangrijke stripstad bij krijgt. De plannen van de Stichting Het Nederlands Stripmuseum beloven dus veel goeds. Het is nu wachten op de opening van het museum in 1997.

AGENDA

t/m 30 april
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Raadhuisplein 3, Veenendaal.

t/m 30 juni
Expositie Guido van Driel (schilderijen en grafiek), Grand-Café/Restaurant 'Orakel', Spui 173, 's-Gravenhage.

25 april t/m 18 juni
Expositie 'Retrospectieve Will', een eerbetoon aan een Belgische stripmeester. Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

29 en 30 april
Tekenfilmdagen, 't Vlaams Stripcentrum, Letterkundestraat 139, Wilrijk, België.

30 april
1e Grote stripruilbeurs, Boudewijnpark (Oberbayerenzaal), Brugge, België.

1 t/m 31 mei
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Ganzenmarkt 11, Oldenzaal.

4 t/m 7 mei
Comic-Salon, Barcelona, Spanje.

5 t/m 7 mei
Kiekeboe-happening, Zulte, België.

10 mei t/m 10 juli
Overzichtstentoonstelling Lorenzo Mattotti, Palazzo delle Esposizione, Rome.

21 mei
Strip(zon)dag Amsterdam '95, Ten Katestraat, Amsterdam.

24 mei t/m 3 september
Grote Disney-expositie 'De magie van Disney', Noordbrabants Museum, Verwersstraat 41, 's-Hertogenbosch (073-877877).

27 mei
3e Grote Stripbeurs, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch.

27 mei
De Alternatieve Stripdag, Cultureel Centrum Drieluik, Zaandam (075-176972).

28 mei
Grote Stripveiling van Het Stripschap, Café-Restaurant 'De Eenhoorn', Burgemeester Wuytierslaan 2, Amersfoort.

1 t/m 30 juni
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Joris Dircksenstraat 20, Breukelen.

4 juni
55e Algemene Ledenvergadering van Het Stripschap (inclusief ruilbeurs + gigantische algemene boekenmarkt), Bibliotheek, Diezerstraat 80, Zwolle.

15 t/m 18 juni
12e Festival International de la BD, Sierre, Zwitserland.

20 juni t/m 1 oktober
Expositie rond het 50-jarig bestaan van Suske en Wiske, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

25 juni
Stripfestijn op het Scheffersplein, Scheffersplein, Dordrecht.

15 juli t/m 6 augustus
10e Fristi Stripfestival, Koksijde, België.

2 en 3 september
10e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef, Valkenwaard.

14 september t/m 1 oktober
Tentoonstelling '50 jaar wel en wee, emoties uit Suske en Wiske', Galerij I.A.C. De Kunstgang, Zuivelmarkt, Hasselt, België.

30 september en 1 oktober
5e Hasseltse Striptweedaagse, Cultureel Centrum, Hasselt, België.

3 oktober 1995 t/m 7 januari 1996
Expositie rond de Italiaanse auteur Andrea Pazienza, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

7 en 8 oktober
8e Internationale Stripfestival, Durbuy, België.

20 t/m 22 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.

7 november t/m 21 december
Expositie 'The road to Maus', de ontstaansgeschiedenis van de strip van Art Spiegelman, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

9 en 10 december
11e Stripgidsdagen '95, Turnhout, België.

De draagbare Biebel 1: Niets lukt

Legendre
Standaard 1995
ISBN 90-02-19559-1
Prijs *f* 15,95 / Bfr.295
(120 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Sinds hij zijn eerste stappen zette in het weekblad Robbedoes behoort Biebel tot mijn favoriete stripfiguren in het humoristische genre. Voor wie het nog niet weet: Biebel is een vrijwel kaal ventje in de lagere schoolleeftijd dat met zijn streken en opmerkingen ouders, onderwijzend personeel en zijn vriendje Reggie regelmatig met de mond vol tanden weet te zetten.
De bedenker van *Biebel*, **Marc Legendre**, heft een heel eigen humoristische stijl, die hij in de loop der jaren grafisch steeds beter vorm heeft weten te geven.
Vanaf de start van *Suske en Wiske Weekblad* is Biebel in dit tijdschrift aanwezig met de bekende korte verhalen, maar ook met gags van een strook en hiervan verscheen een eerste bundeling. *De draagbare Biebel* is een fraai uitgevoerde paperback geworden, lekker dik en met een opvallend boekenkast-formaat. De paperback bevat ruim 120 pagina's gags in zwart/wit.
Met deze uitgave bewijst Legendre dat hij ook het vertellen van grappen in het korte bestek van drie plaatjes uitstekend beheerst. Net als **Gerrit de Jager** beschikt Legendre over het talent om eindeloos te variëren op een thema. Zo'n beetje de rode draad in deze uitgave vormen de bezoekjes van Biebel aan een restaurant, waar het bedienend personeel zijn verbale grappen voor de kiezen krijgt. Deze grappen worden afgewisseld met gags waarin Biebel met Reggie speelt of achter de meisjes aanzit.
De dynamisch getekende stroken vol woordgrappen zijn op zijn minst goed voor een glimlach en veroorzaken regelmatig een schaterbui. Een heerlijk boek.

HP

****

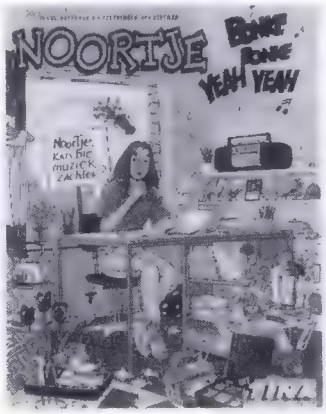

Noortje 1

Steeman & Klein
Geïllustreerde Pers 1994
ISBN 90-5428-336-X
Prijs *f* 7,95 / Bfr.140
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Meidenstrips hebben zich altijd in de marge van de stripkunst bewogen. Naar vorm en inhoud zijn ze te klein voor het tafellaken en te groot voor het servet. Desalniettemin zorgen de Debbies en Noortjes voor diepe zuchten en ach en wee's bij horden bakvissen en kleine meisjes met opkomende puistjes. Bij voorkeur ontfermen meidenmagazines als *Tina* zich over deze strips.
De strip over Noortje Visser verschijnt vanaf 1975 in Tina. Gedurende bijna 20 jaar zijn dat al snel 900 één-pagina-grappen. Volgens de Dikke Matla zijn er vanaf 1980 tot 1987 drie *Tina Topstrips* van Noortje en één zelfstandig stripalbum verschenen. En nu anno 1994 kan daar een vijfde aan worden toegevoegd, waarin 44 gags zijn opgenomen, die eerder zijn verschenen in bovengenoemd jongedamesvakblad.
Het geheel wordt stevig stereotiep neergezet. De hoeksteen van de samenleving bestaat uit vier personen; naast Pa en Ma is er een jonger broertje. Noortje gedraagt zich zoals een meisje van haar leeftijd zich hoort te gedragen, dat betekent dat zij doorlopend verliefd dreigt te raken, melig doet met haar hartsvriendin en gewoonweg tegen haar ouders ingaat. Herkenbare situaties, die door scenariste **Patty Klein** op vakkundige wijze en met gevoel voor humor worden ingevuld. De realistische tekenstijl van **Jan Steeman** staat in voor gezelligheid en kneuterigheid.
Voor de doelgroep is dit een toffe strip waarin alle gebeurtenissen een 'ja zo gaat dat bij ons ook altijd'-gevoel oproepen. Met een dergelijke identificatie is niks mis. Toch?

RB

**

Suske en Wiske 243: De averechtse aap

Geerts
Standaard 1995
ISBN 90-02-19583-4
Prijs *f* 6,50 / Bfr.120
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De cover van dit nieuwste album heeft een oortje waarvan valt af te leiden dat onze eeuwig jeugdige Belgische vrienden alweer vijftig jaar hun avonturen beleven. De inhoud van het album wakkert echter niet bepaald de hoop aan dat *Suske en Wiske* nog eens een halve eeuw in stripvorm zal verschijnen. Er is geen fractie meer over van de subtiele onderlagen die albums als *Lambiorix* en *De apenkermis* tot zulke bijzondere boeken maakten. Het vriendelijk moralisme is er nog wel, maar waar dit in bij voorbeeld *Het zoemende ei* nog zo vermakelijk en fantasievol was, wordt in *De averechtse aap* op volstrekt irrelevante wijze gewaarschuwd voor de gevaren van genetische manipulatie. En **Paul Geerts** weet op dit thema niets zinnigers te verzinnen dan de verwisseling van apen- en hersenmensen, een verhaaltje dat al sinds jaar en dag in het horrorgenre uitgemolken wordt.
Verder is de rest van het scenario zo inconsequent dat het vermoeden opkomt dat Geerts bij het tekenen van de eerste pagina's nog geen flauw idee had hoe hij het verhaal zou eindigen. Een goed voorbeeld daarvan is dat één van de twee antagonisten, Udo Ludo, achteraf een robot blijkt te zijn. De ware hoedanigheid van de booswicht was al langere tijd bij Interpol bekend, maar toch zit deze machine in het begin van het album in de gevangenis. Wie sluit er nou een robot op? Verder wordt de lezer ook helemaal niet uitgelegd wie de eigenaren van deze robot nou precies zijn. Ook waarom deze liever een robot dan een gewoon mens gebruiken blijft een groot raadsel.
Daarnaast zijn de tekeningen van een triest niveau. De personen zitten vaak op een anatomisch onmogelijke manier in elkaar en lijken soms zelfs regelrecht mismaakt. De plaatjes zijn vaak het slechtst als er is gepoogd diepte in aan te brengen. Voetstappen op een pad gaan op een andere manier de diepte in dan het pad zelf en personen kunnen op een rare manier zweven in het landschap waar het de bedoeling was ze er in neer te zetten.
Na vijftig jaar Suske en Wiske lijkt het er dus op dat de makers niet langer meer streven naar het maken van een mooi getekende, consistente, zorgvuldig opgebouwde en spannende strip, maar in plaats daarvan elke bezieling bij hun werk hebben verloren en enkel een verhaal maken omdat het moet. Gevolg is dat de viering van vijftig jaar Suske en Wiske enkel heimwee oproept naar de tijden van *Het gouden paard* en *Het Spaanse spook*.

HW

0

OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM

door Peter de Smet

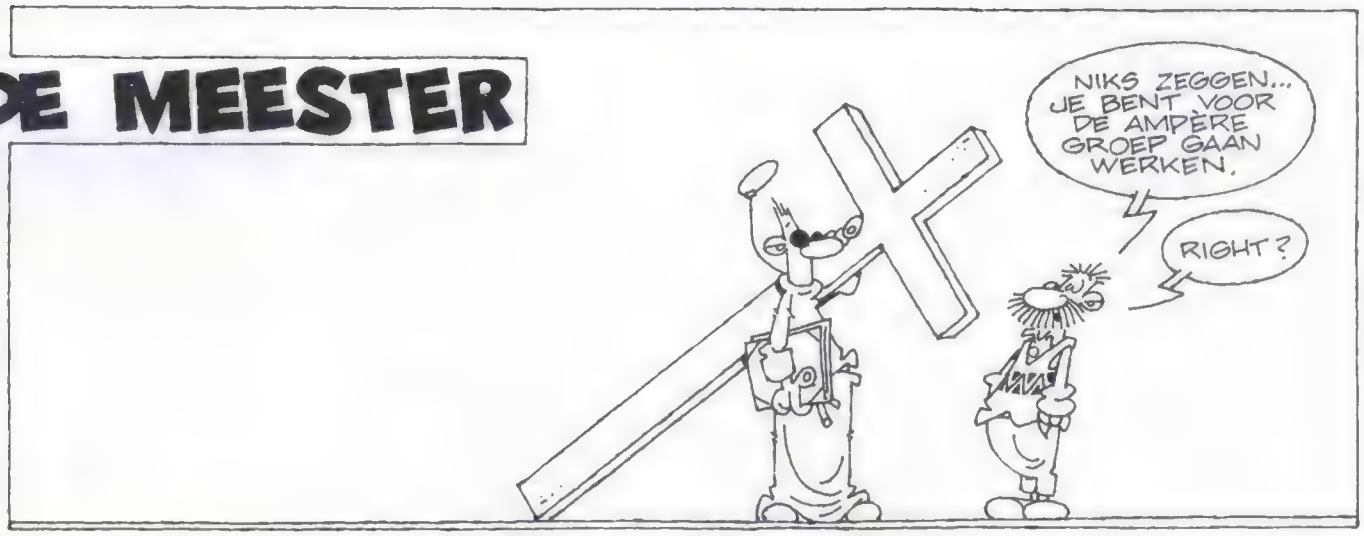

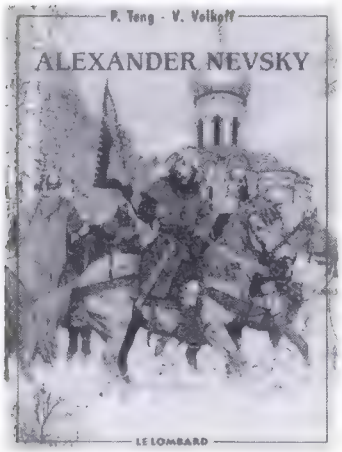

Alexander Nevsky

Teng & Volkoff
Lombard 1995
ISBN 90-5581-013-4
Prijs *f* 24,95 / Bfr.499
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Weet U wat erg is? Een striptekenaar die er niet meer in slaagt om zijn talenten ten volste te benutten, dat is erg. Neem nou de aimabele Rotterdammer **Paul Teng**: ooit bij uitgeverij Panda begonnen met de western *Delgadito*, na een paar jaar een succesvolle transfer gemaakt naar Casterman, maar inmiddels verketterd tot het fabriceren van historische strips voor Lombard. Verketterd is het beste woord, want de religieuze boventoon die van vrijwel iedere geschiedkundige Lombard-epos afdruipt kan zelfs door streng-orthodoxe Staphorsters niet serieus genomen worden. Dat Teng er nu voor de tweede maal sinds 1992 in slaagt om voor de Belgische uitgeverij een volledig album te produceren, mag dan ook rustig een formidabele oefening in zelfbeheersing worden genoemd.
En dan te bedenken dat hij al zoveel beter werk heeft gemaakt. De reeds genoemde serie rond de Nedni-apache Delgadito oogde al veelbelovend. Teng tekende de strip in aan **Manara** refererende zwart/wit-pennestreken en bleek ook een prima scenarist. Bij Casterman hadden ze dat door en vroegen ze hem eerst voor een paar korte verhalen (gepubliceerd in het opgedoekte *Wordt Vervolgd*), waarop zijn eerste striproman volgde: *Libertair intermezzo*. Deze prachtige vertelling over de Spaanse burgeroorlog leverde hem terecht de Stripschappenning voor het beste Nederlandse album van 1986 op. Vier jaar later volgde zijn tweede roman, *De vrienden van Igor Steiner*, die ditmaal de Russische burgeroorlog behandelde. Lombard spitste de oren en contracteerde de Nederlander voor enkele historische strips over het oude Russische Rijk. Voorwaarde was wel dat Teng werkte op basis van de scenario's van **Vladimir Volkoff**. Deze Frans-Russische literator gaat echter weinig creatief met zijn historische setting om. Hij vertelt wat er in de geschiedenisboeken staat, maar durft geen eigen invulling te geven aan de niet voorgeschreven passages. Dit zorgt er met name voor dat de karakters volkomen kleurloos blijven. In het eerste album – *De stralende zon* – was dit al een overduidelijk probleem, maar in *Alexander Nevsky* komt Volkoff nog moeizamer van de archiefkast los.
Voor alle duidelijkheid een historische schets: Alexander Nevsky wordt zeven eeuwen geleden prins van Novgorod. Hij beschermd het Russische Rijk met succes tegen de Zweden, die vanuit het noorden een aanval plaatsen, en tegen de Teutonen, die namens het Vaticaan de Russen wat gehoorzaamheid willen bijbrengen. De derde tegenstander is echter te groot: de Tataren uit Mongolië. Alexander beseft dit en onderwerpt zijn Rijk aan dat van Batoe Kahn. Het gevolg is dat de Tataren grote offers eisen van de Russische bevolking en dat het volk zich daar op haar beurt tegen verzet. Alexander treedt uiteraard op als goede vorst en bezweert de problemen.
Ondanks een overdaad aan bloedige gevechten is de strip *Alexander Nevsky* als geheel bijzonder bloedeloos. Het verhaal roept weinig werkelijke spanning op en wordt vooral besmeurd door een idealisering van het christelijke geloof. Bij alles wat Alexander doet kust hij een kruis en de dialogen benadrukken voortdurend Volkoffs voorzichtigheid bij het kiezen van de woorden, 'want God leest mee'. Het is allemaal veel te vroom en dat doet teveel afbreuk aan het tekenwerk. Want daar is niks mis mee. Teng tekent tegenwoordig met penseel en kleurt zijn platen zelf. Het oogt allemaal heel vakkundig, een beetje à la **Hans Kresse**, maar zijn werk voor Lombard ademt niet de betrokkenheid uit die zijn eerdere albums kenmerkten. Dat komt natuurlijk door die erbarmelijke scenario's van Volkoff. Laten we hopen dat Teng snel weer zijn eigen verhalen gaat schrijven. In Godsnaam.

JM

■

Dekselse Zonnebloem

Algoud
Casterman 1994
ISBN 90-303-2731-6
Prijs *f* 23,95 / Bfr.479
(96 pagina's, kleur, h.k.)

Drie jaar geleden verscheen bij uitgeverij Casterman in precies dezelfde uitvoering *Duizend bommen en granaten*, U en uiteraard ook mij niet onbekend omdat ikzelf verantwoordelijk ben voor de Nederlandse bewerking van wat oorspronkelijk *Le Haddock illustré* heette. De hier besproken uit het Frans vertaalde uitgave heette oorspronkelijk *Le Tournesol illustré* en is dus kennelijk een nieuw deel van een reeks, waarin professor Zonnebloem, één van de bekende hoofdfiguren uit de avonturen van *Kuifje*, in het zonnetje gezet wordt. Op het omslag (niet op het titelblad, dus bibliografisch verloren) staat dan ook: *Eerherstel voor een vergeten geleerde*.

Middels een dozijn rijkgeïllustreerde hoofdstukjes worden door **Albert Algoud** allerlei facetten van deze kleurrijke (en absoluut niet 'vergeten': anders zou Casterman er nooit aan begonnen zijn) geleerde aan de orde gesteld: zijn voorgangers en collega's, zijn naam, uitvindingen, karakter, jeugd, loopbaan en dergelijke. De consistentie van de reeks *Kuifje* plus het feit dat **Hergé** zich uitermate goed documenteerde levert zo beslist aardige wetenswaardigheden op, al zal het meeste daarvan in Nederland echt wel bij kenners bekend zijn. De populariteit van de strip Kuifje overleeft duidelijk zijn geestelijke vader en dat levert in dit geval een prettig leesbaar, mooi uitgevoerd en wat overbodig boekje op en zo blijven de liefhebbers op hun wenken bediend worden, terwijl de kassa rinkelt. Deze uitgave is kennelijk niet helemaal bedoeld als grapje, want daarvoor is de toon te serieus. De vertaling sluit overigens goed aan bij die van de Nederlandse albumuitgaven.

HB

**

X-men: De nacht van de Sentinels I & 2

Polygram Video 1994
Bestelnummer 086 094-3
Prijs f19,95 / Bfr.399
(±44 minuten, Alle leeftijden)

Voor iedere tiener die denkt dat hij de meest verstoten persoon ter wereld is: in ieder van ons schuilt iets speciaals. Cliché natuurlijk, maar wel het uitgangspunt van de *X-men*-video. In *De nacht van de Sentinels deel 1 & 2* hebben de tekenfilmhelden wel iets heel speciaals: ze kunnen elektriciteit geleiden, zichzelf in onweer veranderen, goochelen met kaarten of slechte video's maken. Deze band is een bewegende comic met een bedroevend verhaal, over robots die mutanten willen uitroeien, en met een belabberde kwaliteit en een onzinnig plot. Ook al wordt met de X-men-helden bij de Intertoys en Bart Smits geld verdiend als slijk met de actionfigures, toch stelt het niks voor. Als je heel snel heen en weer zapt van Telekids naar Kindernet krijg je ook vaak tekenfilmbeelden die onderling verwisselbaar zijn. Of je nu naar *Goldorak*, *Dominion Tank Police* of *X-men* kijkt, het maakt geen fluit uit: nergens spanning, emotie of mooie beelden. Kul voor kids ...

AL

*

Dubbel M 1: De schat van de Kartuizers

Meynet & Roman
Dargaud 1994
ISBN 90-6793-386-4
Prijs f9,50 / Bfr.190
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De schat van de Kartuizers is een doorsnee avonturenstrip die zich afspeelt in de Haute-Savoie in de jaren vijftig. Berggids Mel neemt op een ochtend in de lente het Schotse hittepetitje Mirabelle mee voor een bergtocht. Tijdens deze tocht ontmoeten zij Marcel Mestre, die ternauwernood aan een lading geweerhagel is ontsnapt. Deze Marcel blijkt op zoek te zijn naar de verloren schat van de Kartuizers. En zo worden Mel en Mirabelle (vandaar Dubbel M) meegetrokken in dit avontuur met tal van karakteristieke (lees: afgezaagde) elementen: een door monniken achtergelaten schat, geheime inscripties, moordpogingen, enorme wolven, oude vetes en wat dies meer zij.
Het is jammer dat deze elementen wel heel erg clichématig zijn verwerkt. Verwacht dus geen briljante plot, lumineuze verwikkelingen of goed uitgebalanceerde karakters. Integendeel, de hoofdpersonen zijn de stereotiepen van de jongen en het meisje, die elkaar eerst niet kunnen luchten of zien, maar wel steeds met elkaar optrekken. Ook nu weer vertelt de schurk, vlak voor hij Mel om zeep wil helpen, haarfijn hoe hij zijn complot heeft opgezet en wat hij hierna gaat doen.
Goed, enige vragen blijven min of meer onbeantwoord, maar dat komt niet door het spannende plot, maar door de chaotische verteltrant. Als een oude grammofoonplaat vol tikken en krassen, schiet het verhaal zo nu en dan oncontroleerbaar voorwaarts.
Helaas kan ik niet zeggen dat de tekeningen veel vergoeden.

Wanneer auteur **Félix Meynet** close-ups tekent, presteert hij voldoende, maar totalen en overzichten laten veel te wensen over. In het bijzonder het gevoel voor perspectief en verhouding ontbreekt hem.
Al met al hebben scenarist **Pascal Roman** en tekenaar Meynet geen goed produkt neergezet. Wellicht is het een aardig album voor nieuwe jeugdige lezers, maar voor de fervente lezer zal *De schat van de Kartuizers* waarschijnlijk tegenvallen. Voorzover mij bekend is dit hun debuut-album en dat in ogenschouw nemend moet ik wel zeggen dat zij in potentie een goede strip moeten kunnen afleveren; de basiskwaliteiten zijn aanwezig. Wel zullen zij dan zorgvuldiger, gestructureerder en vooral origineler en minder clichématig te werk moeten gaan.

RvW

**

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

Superman Cartoon 1 & 2

Warner Home Video 1994
Bestelnummer SCV34121 (deel 1)
SCV34122 (deel 2)
Prijs f19,95 / Bfr.399 per band
(±30 minuten per band,
Alle leeftijden)

Al dagenlang rent mijn zoontje met een handdoek over zijn schouders door de woonkamer 'Superman' brullend. Hij heeft papa's videobanden met *Superman*-tekenfilmpjes ontdekt. Ik was niet van plan om ze hem te laten zien maar hij kent ze van op school. Okee, dan maar toegegeven ... het is maar een collectie van drie filmpjes van elk tien minuten. Hij zou er wel niks aan vinden. Fout. Hij verslindt ze. Ik zelf vind ze schandelijk slecht. Houterig, slecht geanimeerd, armzalige dialogen, verhaaltjes van niks en vooral veel dezelfde beelden. Armoe troef. Ik vind ze het bekijken niet waard. Maar mijn zoontje is er dus dol op. Het kind is dan ook pas drie.

AL

0

Gleever en zo

Eerder in dit nummer deed **Gerard Leever** middels een dagboekaflevering verslag van zijn ontslag bij Big Balloon. Gelukkig is er ook weer positief nieuws te melden. Binnenkort verschijnt een nieuwe Gleeverstrip in *Suske en Wiske Weekblad*, getiteld *Dik van Dieren en zo*.

Dik van Dieren en zo is een vierpagina-strip over Dik van Dieren, die in een laboratorium werkt waar dierproeven worden gedaan op het gebied van genetische manipulatie. Diverse dieren krijgen menselijke intelligentie en behouden uiteraard ook hun oorspronkelijke dierlijke eigenschappen. Dik helpt de dieren met hun ontsnapping en richt – samen met hen – een Detective-Probleemoplosbureau op. De strip zal maandelijks gaan verschijnen.

Ook **Minck Oosterveer** keert terug aan het stripfirmament via *Suske en Wiske Weekblad* (SeWW) met zijn nieuwe strip *SpeedBall Nation* – op tekst van **Willem Ritstier** – over de virtuele wereld. Twee kinderen gaan een huis binnen en worden geconfronteerd met allerlei computers waaronder een virtual reality-apparaat. En dan ... Digitale inkleuringen van **Leen Baars**. Ritstier zelf is al sinds begin 1995 als tekenaar in het tijdschrift present met *Basta!*, een gagstrip die hij maakt onder het pseudoniem Virgil. Verder is SeWW onlangs begonnen – al weer op tekst van Ritstier – met de publikatie van *Stanley*, een nieuwe strip van **René Uilenbroek**. Tekenaar **Rob Phielix** werkt ondertussen ook gestaag door aan zijn nieuwe produkt: *Quint & Co*, een strip die zich afspeelt rond het jaar 1910 en die uiteraard geschreven is door Willem Ritstier.

AvO

Amerikaans avontuur

De Nederlandse tekenfilmmakers **Wilbert Plijnaar** en **Piet Kroon** beproeven sinds 1 april hun geluk in de Verenigde Staten. Beiden zijn benaderd om in Los Angeles voor Warner Brothers te gaan werken. Het betekent voor de twee Comic House-medewerkers een weerzien met **Daan Jippes**, die bij het Amerikaanse monsterbedrijf een dikke vinger in de pap heeft.

'Dat Daan al voor Warner werkt, was voor mij de belangrijkste reden om juist daar heen te gaan', geeft Wilbert Plijnaar eerlijk toe. De invloed van Jippes heeft ook ongetwijfeld een rol gespeeld bij de aanstelling van het tweetal. Of ze ook echt in werkverband met hun hooggeplaatste landgenoot te maken zullen hebben, is natuurlijk de vraag. Jippes is *head of story* bij Warner, terwijl de taken van Plijnaar en Kroon een stuk bescheidener zullen zijn. Plijnaar gaat met het Amerikaanse bedrijf een proefperiode aan van drie maanden waarin hij zich met *story-boarding* gaat bezighouden. 'Ter kennismaking ga ik meedraaien met een aantal ploegen. Dat levert Warner natuurlijk verse input op, terwijl ik erachter kom met wie ik het beste kan samenwerken. Mijn kracht zal moeten zijn dat ik een ideeëngenerator ben.'

Piet Kroon heeft voor langere tijd getekend. De animator, die al eerder in Londen voor Amblin van **Steven Spielberg** werkte, zal drie jaar verbonden zijn aan de Amerikaanse animatiestudio. Het is de bedoeling dat hij met zijn gezin in Los Angeles gaat wonen. Er is voor beide tekenfilmers prachtige huisvesting geregeld. 'Het is allemaal op loopafstand van de studio. De wijk in Los Angeles waar we komen te wonen, ligt net tegen Beverly Hills aan. En het is vlak bij Hollywood!' glundert Plijnaar enthousiast.

Warner liet zijn oog op het animatieteam van Comic House vallen tijdens het Holland Animation Film Festival dat eind 1994 in Utrecht plaatsvond. Warner is al geruime tijd bezig een complete *feature-animation*-studio op te zetten die de concurrentie met Disney aan kan. Na Disney's recente kassuccessen *Aladdin* en *The Lion King* groeit de belangstelling van de grote studio's voor animatie merkbaar. Ook het samenwerkingsverband tussen **Steven Spielberg**, **Jeffrey Katzenberg** (ex-Disney) en **David Geffen** heeft de produktie van feature-animation bovenaan het verlanglijstje staan.

Voor het Amsterdamse Comic House betekent het vertrek van haar twee medewerkers natuurlijk een gemis. Volgens **Hans Buying** zal vooral Kroon (die voor langere tijd weggaat) gemist worden. 'Piet is een goede kracht, maar hij zal over een paar jaar boordevol nieuwe kennis terugkeren. Voor Wilbert geldt dat we het brainstormen ook nu al vaak over de telefoon doen. Dat zal niet echt wezenlijk veranderen.' Plijnaar is zelf ook niet van plan zijn Nederlandse activiteiten op te geven. Als scenarist van de strip *Claire* blijft hij bij voorbeeld gewoon actief. 'Mijn aandeel lever ik altijd al per fax. Het maakt dan weinig uit of je in Amsterdam, Rotterdam of Los Angeles zit. Ik heb zelfs ooit iets vanuit Singapore doorgefaxt.'

JM

Spook

Jarenlang was het vriendelijke spookje *Casper* uit de televisie- en stripserie van Harvey Comics populair bij jong en oud. Blijkbaar ook bij **Steven Spielberg**, want zijn Amblin Entertainment brengt een gecombineerde live-action/animatie-bioscoopfilm uit waarin Casper de hoofdrol speelt.

Rollen zijn onder meer weggelegd voor **Eric Idle** (*Monty Python*) en **Christina Ricci** (*The Addams Family*). In de film zullen Casper en zijn vriendjes Stinky, Stretch en Fatso het aan de stok krijgen met Dr. James Harvey, een ervaren spokenverdrijver en de vader van Kat, de nieuwe bewoonster van Caspers spookhuis.

De merchandising is net als bij *Jurassic Park* en *The Flintstones* op typisch Amerikaanse manier aangepakt. Op een speelgoedbeurs in New York presenteerden regisseur **Brad Silberling** en producent **Colin Wilson** de met Casper bedrukte kussens, puzzels, stickers, spelletjes, ringbanden, dagboeken, potloden, zaklampen, zonnebrillen, cassetterecorders, schoenen, t-shirts, jassen, sweatshirts, slippers, horloges en buttons. O ja, en dan waren er ook nog Casper-speelgoedauto's, -bouwpakketten, -walkie-talkies, -speelgoedmicrofoons, -poppen en op afstand bestuurbare Casper-speledingetjes.

Er staat ons dus nog wat te wachten als *Casper* op 13 juli in Nederland in roulatie gaat ...

HW

STRIP DAG AMSTERDAM '95

Strip(zon)dag Amsterdam

In het vorige nummer van Stripschrift viel er al over te lezen: de Strip(zon)dag Amsterdam op 21 mei aanstaande.

Hierbij volgt nog wat aanvullende informatie. Wat wordt er zoal georganiseerd? Exposities over **Hanco Kolk**, *Asterix* en 15 jaar stripwinkel Obelix, beurs met striphandelaren en verzamelaars, striptekenwedstrijd, stripspel, muzikaal intermezzo (met de kennelijk populaire **Robert van der Kroft** en de Zorro's), kleurwedstrijd en een speurtocht (een week voorafgaande aan de stripdag met als prijs een weekend Brussel). Onder de striptekenaars die aanwezig zijn, vallen een paar namen op. Uit Amerika komen, met een paar collega's, de comictekenaars **Jim Lee** en **Scott Campbell** over, respectievelijk bekend van *X-men Storm Watch* en *Gen 13*.

De Strip(zon)dag speelt zich af rond de Ten Katestraat in Amsterdam.

RS

Suske en Wiske – De Musical

In Stripschrift 276 berichtten wij u al over de succesvolle *Suske en Wiske*-musical in België. Binnenkort volgt de tournee door Nederland, in het jaar dat Suske en Wiske vijftig jaar bestaan. De musical is, in vergelijking met de voorstellingen in België, op twee punten aangepast: er is een nieuw decor gebouwd dat in alle negen theaters past, en het scenario is hier en daar wat 'vernederlandst' en ingekort. De tourneeplanning is als volgt:

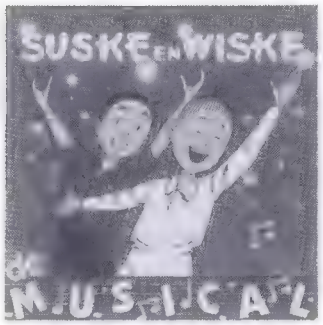

23 juni-23 juli
Breda/Chassé Theater
26 juli-13 augustus
Amsterdam/Theater Carré
16 augustus-27 augustus
Den Haag/AT&T Danstheater
30 augustus-10 september
Eindhoven/Stadsschouwburg
13 september-17 september
Venlo/De Maaspoort
20 september-24 september
Sittard/Stadsschouwburg
27 september-1 oktober
Leeuwarden/Stadsschouwburg
11 oktober-22 oktober
Nijmegen/Stadsschouwburg
27 oktober-29 oktober
Rotterdam/Stadsschouwburg

Er zijn zowel middag- als avondvoorstellingen. De gemiddelde toegangsprijs is *f*30. Tickets reserveren kan aan de kassa van de theaters zelf, maar ook via de Suske en Wiske-Musicallijn (06-8991166, maandag tot en met vrijdag van 9-21 uur, zaterdag van 10-13 uur, zondag gesloten, 40 cent per minuut).

RS

De Alternatieve Stripdag

Op zaterdag 27 mei vindt in het cultureel centrum Drieluik van Zaandam de Alternatieve Stripdag plaats, waar undergroundtekenaars en uitgevers van diverse alternatieve stripuitgaven zich kunnen presenteren. In ieder geval zullen aanwezig zijn: *Zone 5300*, *Incognito* en *Fridge*. Verder is er een podium voor muziek (**Robert van der Kroft** met zijn Zorro's, **Hein de Kort** met een rhythm & bluesband), cabaret (**Rick Lorenzo**) en lezingen (**Marcel Ruijters**). En er zijn exposities, een stripquiz en een veiling. De stripdag begint om 13.00 uur, 's avonds volgt het avondprogramma met cabaret en muziek. Kosten voor een stand bedragen *f*50 / Bfr.1000 per tafel.
Meer info: Wijnand Hollander, (+31) 075-176972.

RS

Kinderschoenen schoppen Stripdag

Voor de echte stripliefhebber was het 12 maart jongstleden moeilijk kiezen. Op deze zondag hadden immers twee stripevenementen tegelijk plaats: de Leidse Stripdag en de slotmanifestatie bij de expositie *Kinderschoenen* in het Groningse cultuurcentrum De Oosterpoort. Dit laatste festijn had alles te maken met de komst (in 1997) van het eerste Nederlandse stripmuseum in de Noordnederlandse provinciehoofdstad.
Gezien de grote ambities van Groningen was het begrijpelijk dat de meeste tekenaars hun gezicht aldaar lieten zien. Daardoor had de Leidse Stripdag nauwelijks publiekstrekkers. Volgens organisator **Hans Edink**, de nieuwe beheerder van de Leidse Stripshop, viel de opkomst in Leiden gelukkig niet echt tegen. 'We hadden zo'n dertienhonderd bezoekers en dat is ongeveer net zoiets als vorig jaar. Ons evenement stond al heel lang vast. Dat Groningen dan op dezelfde dag gaat zitten, geeft wel wat ergernis. Zoveel activiteiten op stripgebied zijn er immers niet per jaar.' Dat er toch voldoende mensen kwamen, heeft er volgens Edink alles mee te maken dat Groningen 'tweehonderd kilometer verderop ligt' en dat de Leidse Stripdag toch een regionaal karakter heeft. En er was één echte publiekstrekker: **Marnix Rueb**. '*Haagse Harry* is zijn afspraak met ons nagekomen en niet, zoals vele anderen, op het laatste moment naar Groningen gegaan.'
Ook in Groningen was de opkomst prima: in totaal zo'n tweeduizend bezoekers. 'En dat had nog veel meer kunnen zijn als het die dag niet zo zonnig was geweest', weet woordvoerder **Frits le Roux**. De organisatie, Stichting Het Nederlands Stripmuseum i.o., dankt de uitstekende bezoekersaantallen met name aan de goede publiciteit die weggelegd was voor de tentoonstelling *Kinderschoenen* en met name voor de plannen rond de komst van een stripmuseum in Groningen. RTL4 bracht de expositie zelfs in een nieuwsuitzending. In Groningen werd overigens een geslaagde poging gedaan om de langste striptekening ter wereld te maken. Als alles goed gaat, wordt dit record in het volgende Guinness Book of Records opgenomen.
De overlap met Leiden noemt Le Roux 'een organisatorisch foutje'. Toen de stichting erachter kwam dat er in Leiden al een stripevenement gepland was, wilde men de Groningse stripdag wel verzetten, maar de expositie *Kinderschoenen* was reeds voorgeprogrammeerd. Verplaatsing van het geheel naar april bleek onmogelijk.
Al met blijkt dat zowel Leiden als Groningen niet echt geleden hebben onder deze dubbelprogrammering. Toch geeft een dergelijke fout scheve gezichten. In Groningen liepen nu tekenaars als **Henk Kuijpers**, **Robert van der Kroft** en **Peter van Straaten** rond. Die hadden ze op de Leidse Stripdag natuurlijk ook graag gezien. Volgend jaar wordt er hopelijk beter gepland.

JM

In memoriam Eddie Bayer

Ruim een half jaar na **Piet van Elk** is ook tekstschrijver **Eddie Bayer** (11 oktober 1915) na een korte ziekte op 79-jarige leeftijd overleden (10 maart 1995). Het duo Van Elk/Hilarion (Bayer), samen goed voor onder meer 18 *Bim*-, 8 *Dokie Durf*- en 5 *Terry en Berry*-verhalen is helaas historie.
Tijdens de oorlog was Bayer hoofdredacteur van de *Schweizer Prestelegraaf*, een perscombinatie, die zich bezighield met het illegaal verspreiden van kranteberichten. Na de oorlog was hij werkzaam bij United Press en Associated Press. Tijdens deze functies leerde hij enkele maanden na de oorlog Piet van Elk kennen. 'Misschien wel de leukste periode uit mijn carrière', zei Bayer weleens. De werkwijze van het duo Van Elk/Hilarion was een beetje te vergelijken met die van **Kuhn/Werkman**, maar dan omgekeerd. Bayer schreef het plot en gaf vervolgens in enkele regels weer, wat Van Elk daarna in drie plaatjes moest tekenen.
Men streefde in principe naar een lengte van 60 strookjes per verhaal. 'We hebben ons soms suf gelachen, om die rare denkbeelden van Bayer', zei Van Elk. 'Hij hield van bizarre, opvallende details, zoals vreemde enorme beesten, rare science-fictionachtige voertuigen enzovoort. We hadden vooral in de beginperiode vaak de grootste lol. Een gevleugelde uitdrukking is bij voorbeeld geworden: 'Hij druppelt als een kikker', naar aanleiding van een enorme kikker met een loopneus, welke voorkwam in één van de *Dokie Durf*-verhalen'.
Maar ook de filosofische kant van Bayer kan niet onbelicht blijven.
Bayer die zichzelf tot Hilarion omdoopte schreef bij voorbeeld in het laatste *Bim*-verhaal onder het allerlaatste strookje: 'Een waardevol mens blijft zichzelf trouw, hoe dan ook'. Deze filosofisch bijzonder onderlegde persoonlijkheid schreef mij in één van zijn brieven: 'Mijn maan is vol geweest, het laatste kwartier gaat in, daar heb ik vrede mee. Onze levensspoel loopt kwieker af, dan welke mechanische band ook', dit naar aanleiding van een snel verholpen technisch mankement aan z'n videorecorder.
Na de 'Stripfilmtijd' werd Bayer re-

EX-PRESIDENT NIXON R.I.P.
ALS IK NOG ZOU LEVEN, ZOU IK DIT BLAD LEZEN.
ELVIS
ik ook!
INCOGNITO
Incognito verschijnt vijf keer per jaar
Abonnement f 32,50 per jaar voor vijf nummers. Een los nummer kost (incl.porto) f 8,45 en f 5,75 in de winkel. Voor België Bfr. 700/jaar. Voor abonnementen of losse bestellingen overmaken op gironummer 6193908 t.a.v. R.Schouten te Zaandam o.v.v. abonnement of bijbestelling nr.
STRIPMAGAZINE INCOGNITO • BERGBLAUWSTRAAT 296 • 1503 ML ZAANDAM (NL) • TEL.: 075-704371

dacteur van *Vrij Nederland*. Hij schreef voor dit blad onder andere korte verhalen en boekrecensies. Ook heeft hij in die tijd (midden vijftiger jaren) het eerste deel van het geruchtmakende omvangrijke Kinsey-rapport vertaald, namelijk 'de sexuele gedragingen van de vrouw' (the sexual behaviour in the human female).

Naarmate de jaren vorderden ontstond bij hem een steeds groter wordende drang naar de gedachtenwereld van de Oosterse geloofsleer. Op latere leeftijd ging hij antropologie en psychologie aan de Universiteit van Amsterdam studeren. Uiteindelijk heeft hij zelfs antropologie gedoceerd aan deze universiteit.

De laatste jaren van zijn leven heeft hij zich beziggehouden met het schrijven van een roman, die uit twee delen – 'Dichtung und Wahrheit' – uiteenvalt. Het eerste gedeelte is autobiografisch. het tweede gedeelte is fictie, ten dele autobiografisch. Het manuscript is geheel klaar, er dient alleen nog een uitgever gevonden te worden. Hij had al plannen voor een volgend boek over het Boeddhisme. Helaas zal dit nooit meer gerealiseerd worden.

Ik zal me Bayer blijven herinneren als een ongelooflijk belezen man, met een enorme levenswijsheid wiens verfijnde humor onder andere bewaard zal blijven in de boekjes van Van Elk en Hilarion, die ik in de komende jaren met grote regelmaat hoop uit te geven.

Zeer illustratief voor dit unieke duo is de overdonderende welhaast briljante inleiding van hun 3e *Bim*-verhaal met de opvallende titel *De Alikruik*. Hierin ontmoeten Bim en z'n onafscheidelijke vriend Mugli Basli, wiens Zwitserse naam en karakter door Bayer gecreëerd zijn, hun geestelijke vaders Van Elk en Hilarion (met bril!).

ES

De krant van Asterix

In 1994 werd de strip *Asterix* 35 jaar. Ter gelegenheid hiervan verscheen in Frankrijk een magazine waarin op verschillende manieren aandacht aan Asterix wordt besteed. Dit blad wordt door Betapress nu ook in Nederland verspreid.

Journal Exceptionnel Astérix is een aardige lees- en kijkuitgave geworden met een aantal onderdelen. Voor de verzamelaars is het meest interessante dat er een aantal niet in boekvorm verschenen strips in staan waaronder een vier pagina's tellend Asterix-verhaal uit 1994: *En 35 avant J.C.*, oftewel: de geboorte van Asterix en Obelix, 35 jaar voor Julius Caesar. De andere strips, parodieën en aankondigingsstroken (Marketingmix) stonden eerder in *Pilote*. Verder wordt in het magazine een overzicht gegeven van de albums en de tijd waarin ze ontstonden, er is een pagina met afbeeldingen van allerlei Asterix-merchandising, een poster met alle personages uit die 35 jaar en 'bekende' Fransen schreven een hommage. Een hommage aan Asterix wordt ook gegeven in strip- of cartoonvorm door enkele bekende (**Godard, Morris, Tibet**) en jonge (**Garrigue, Riff, Karim, Robin**) tekenaars.

Al met al is *Journal Exceptionnel Astérix* een leuke uitgave geworden, maar mooier was het natuurlijk geweest als in het jubileumjaar 1994 weer een echt nieuw album was verschenen. Volgens de laatste berichten hoeven we echter de hoop nog niet te verliezen en is **Uderzo** weer aan het werk.

HP

Servais

Beestig mooi is de titel van een portfolio met zeven zeefdrukjes in drie kleuren, die **Jean-Claude Servais** maakte voor de Hasseltse uitgeverij Wonderland Half Vier Productions. De oplage is beperkt tot 100 exemplaren (uiteraard genummerd en gesigneerd) en de prijs van het goedje bedraagt Bfr.2995 (±*f*150). Vorig jaar bracht dezelfde uitgever reeds de portfolio *Ondeugende vertellingen* van **René Hausman** op de markt. Van de 250 exemplaren is nog een beperkt aantal te koop. Snel wezen is de boodschap. Ook wat strips betreft wordt niet stilgezeten. Nieuw werk van **Bruno di Sano** (*Prins Charmant*) en oud werk van **Walthéry** (*Pipo*) zijn sinds begin april verkrijgbaar. Beide albums hebben een eenmalige oplage van 500 exemplaren en kosten Bfr.195 (±*f*10).

Info: Stripwinkel Wonderland, (+32) 011-228200.

JMM

Tom Poes, Puk en Poppedijn

De Stripdagen in Breda zijn voor uitgevers ieder jaar weer de gelegenheid bij uitstek om nieuwe boeken te presenteren. Meestal blijft het tot die tijd een verrassing, maar Uitgeverij Panda heeft nu reeds haar plannen voor dit jaar bekendgemaakt.

Tijdens De Stripdagen presenteert zij maar liefst twee series: de *Tom Poes*-verhalen uit *Revue* en **Piet Wijns** *Puk en Poppedijn*. De Tom Poes-verhalen zullen worden gebundeld in vier banden en Puk en Poppedijn in drie, alle uiteraard uitgevoerd in kleur.

Van Tom Poes verschenen tussen 1957 en 1966 in totaal 24 verhalen in *Revue*. Totaal zo'n 435 platen, die voor het overgrote deel werden ingekleurd door **Wim Lensen**. Lensen was één van Toonders oudste medewerkers die, ondanks zijn groot talent, altijd wat op de achtergrond is gebleven.

Hij was ook verantwoordelijk voor de inkleuring van een deel van de Puk en Poppedijn-verhalen. Deze verhalen verschenen in eerste instantie in *De Spiegel*, maar nadat dit blad ophield met bestaan, ging de strip over naar *Prinses*. Van Puk en Poppedijn verschenen in totaal 385 platen. Omdat de nummers van beide tijdschriften lastig te vinden zijn, zal het hart van menig Piet Wijn-liefhebber sneller gaan kloppen bij het zien van deze heruitgaven.

Panda zal de zeven boeken in één keer uitbrengen. De voorlopige verkoopprijs voor de *Tom Poes*-serie is *f*495 (±Bfr.9900) en voor de 3 delen *Puk en Poppedijn f*395 (±Bfr.7900). Indien men beide series in één keer bestelt, betaalt men slechts *f*795 (±Bfr.15900). De oplage is beperkt tot 1000 exemplaren en als u zeker wilt zijn van een set kunt u reeds nu bij Panda bestellen.

Slingeraar

't Is me wat! Het schijnt een trend te zijn om pasgeboren baby's aan lianen de wereld in te slingeren.

In Stripschrift 274 dook met een luid Jahooo-geroep **Jan-Rintje Apeldoorn** de wereld in (zo jong, en nu al twee keer genoemd in dit blad!) en kortgeleden landde **Jesse Heuvel**, zoon van **Eric en Jacqueline Heuvel** op onze mat. Het kaartje werd uiteraard getekend door Eric Heuvel zelf. Gefeliciteerd.

AvO

PRIJSVRAAG

Deze maand verscheen eindelijk het tweede deel van *Little Nemo* van **Bruno Marchand** en **Moebius**. Stripschrift geeft – in samenwerking met uitgeverij Casterman – 5 exemplaren van dit album weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Wat is de naam van de droomwereld van Little Nemo?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 15 mei aan:

Nemo-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

De 5 winnaars maken we bekend in nummer 5 en discussiëren over die uitslag doen we liever niet.

Marvels Darwinisme

Dat uitgeverij Marvel ervan houdt om de dingen groot aan te pakken, wisten we al een tijdje, en mede daarom kwam voor velen Marvelution, het proces waarbij bepaalde series worden geclusterd om zo de verhalen sterker op elkaar te laten aansluiten, niet als een verrassing. Immers, het bezitten van een geriefelijk marktaandeel is nog altijd een streven dat zeer hoog op het lijstje van prioriteiten staat, zeker sinds vorig jaar mei een voorlopig einde aan de expansie van de markt is gekomen.

Wat sommigen wel even deed verbijsteren, was het nieuws dat Marvel het distributiebedrijf Heroes World Distribution heeft gekocht. Heroes World, dat haar hoofdkwartier in New Jersey heeft, is een relatief kleine distributeur die levert voor de 'direct market', wat zoveel inhoudt als directe levering aan stripspeciaalzaken. Hoewel in een officiële verklaring van Marvel is onderstreept dat deze acquisitie de eerst komende maanden geen gevolgen zal hebben op het distributie-beleid, wordt er wel tussen neus en lippen door toegegeven dat later dit jaar het beleid wordt onderworpen aan een evaluatie. In normaal, begrijpelijk Nederlands betekent dat derhalve dat er later dit jaar wel grote veranderingen kunnen optreden.

Het blijft natuurlijk koffiedik kijken, en zonder een gekwalificeerde paragnost is het doen van zinnige uitspraken vrij lastig, maar de implicaties van Marvels aankoop van Heroes World zijn nogal schokkend. Want wat gebeurt er als Marvel mocht besluiten haar comics alleen nog maar via Heroes World te distribueren?

Spider-Man tegen Spider-Man?!

Spiderman: The Lost Years door DeMatteis en Romita Jr.

Voor distributeurs Capital en Diamond betekent dit zeker een figuurlijke klap in het gezicht.

Duidelijk is dat Marvel zich vooralsnog op redelijk dik ijs bevindt, maar een stukje verderop begint het toch al aardig zacht te worden.

Spiderman in het kwadraat

Ook wat betreft de comicseries zelf luiert Marvel niet in een ligstoel, want nadat een paar maanden lang alle X-Men-series flink zijn uitgemolken in de Age Of Apocalypse-crossover, is het nu de beurt aan Spiderman, het andere paradepaardje van Marvel. Reeds een paar maanden wordt er in de vier series van de webslingeraar angstvallig geheim gehouden hoe het nu werkelijk zit met Spider-Man en zijn kloon, de Scarlet Spider. Een zesdelig crossover-verhaal – Maximum Clonage – moet daarop het verlossende antwoord geven, en loopt door alle vier de maandelijkse Spider-Man-series. En waarschijnlijk omdat de voorraad originaliteit even was uitgeput, begint het epos in Spider-Man Maximum Clonage: Alpha en eindigt in Spider-Man Maximum Clonage: Omega. Waar kennen wij dit ook alweer van? Natuurlijk met een overbodige chromiumcover en een niet al te voordelig prijskaartje van $4.95 per deel, maar ik lig er zeker niet wakker van.

Ook met betrekking tot Spider-Man, maar een stuk interessanter, is de driedelige limited serie met de mysterieuze titel Spider-Man: The Lost Years. Interessant, niet vanwege de speciale foilcover of vanwege het feit dat de serie valt onder de duurdere Marvel Select-lijn, maar vanwege het team dat tekent voor de produktie. Dit zijn namelijk niemand minder dan de zwaargewichten *J. Marc DeMatteis* (vroeger van Spectacular Spider-Man, nu de man achter Amazing Spider-Man), *John Romita Jr* (beroemd om zijn werk voor Uncanny X-Men) en *Klaus Janson* (het meest bekend vanwege Daredevil). Individueel staan ze alle drie bekend om hun goede kwaliteiten en het vaak interessante werk dat ze afleveren, dus het lijkt zonneklaar dat de drie heren samen een flink aantal potjes kunnen breken.

Soevereiniteit

Chris Claremont is terug. De schrijver die jaren geleden naam en vooral furore heeft gemaakt met zijn lovenswaardige aanpak van de Marvel-comic Uncanny X-Men, gaat na een handjevol korte uitstapjes naar Dark Horse (de mini-serie Aliens/Predator: Deadliest of the Species) en Image (voor zowel *Jim Lee*'s WildCATs als Cyberforce van *Marc Silvestri*) voor het eerst weer een langlopende serie schrijven. Het gaat om Sovereign Seven, uitgegeven door DC Comics, en de persoonlijk door Claremont uitgezochte tekenaar is *Dwayne Turner*, bekend van onder meer de serie Wolverine.

Het verhaal gaat over een zevental jongeren die na de totale vernietiging van hun eigen planeet, ergens aan de andere kant van het universum, terecht zijn gekomen op Aarde. Logischerwijs zullen de trouwe aanhangers van Claremonts werk weer genieten van diens pakkende aanpak, waarbij de nadruk vaak wordt gelegd op de persoon onder het masker. Eveneens logisch is het dat de critici wel weer zullen klagen over een dozijn aan clichématige elementen en situaties, een euvel dat inherent aan Claremonts werk schijnt te zijn. Leuk en aardig, natuurlijk, maar pas echt interessant is het om te zien dat Sovereign Seven een 'creator-owned'-project is, hetgeen inhoudt dat de rechten bij Chris Claremont liggen en niet bij DC Comics, terwijl de verhalen zich in de normale DC-continuïteit afspelen! Deze zeldzame constructie kan met name problemen opleveren als DC het weer eens nodig vindt een grote crossover op poten te zetten, waarbij ook Sovereign Seven betrokken wordt. De vraag wordt dan in hoeverre schrij-

door
OLAV BEEMER

vers anders dan Claremont mogen sleutelen aan zijn personages.
Claremont en DC bewandelen hiermee een glad weggetje. De tijd zal leren of ze ook daadwerkelijk zullen uitglijden.
Ook nieuw zijn The Batman Chronicles en Superman: Man of Tomorrow. Dit zijn, in navolging van de zogenaamde 'unlimited series' van Marvel, series die één maal per kwartaal verschijnen en naadloos aansluiten op de gebeurtenissen in de andere Batman- en Superman-series. Om twee redenen is dit een slimme zet van DC. Ten eerste verschijnt het eerste nummer van The Batman Chronicles rond de tijd dat in Amerika de derde Batman-film in première gaat, zodat comic en film als een mes dat aan twee kanten snijdt interesse voor het personage opwekken. Ten tweede zorgt de introductie van Superman: Man of Tomorrow ervoor dat er nu elk van de tweeënvijftig weken die er in een jaar passen een nieuwe Superman-comic in de winkel ligt.
Aan de andere kant, 'slim' is misschien niet helemaal de passende term hiervoor. 'Uitmelken' klinkt wellicht al meer in de goede richting.

***Superman vs. Aliens* door Dan Jurgens.**

Grote jongens

Nog meer nieuws op het DC-front. In nauwe samenwerking met Dark Horse Comics brengt DC binnenkort de driedelige mini-serie Superman vs Aliens op de markt. Welja, die hadden we nog niet gehad, al moet er toch ooit een einde komen aan de mogelijkheden die twee uitgeverijen met elkaar kunnen creëren (of er moet met ideeën als Aliens vs Barbie op de proppen worden gekomen. Je weet het maar nooit). *Dan Jurgens* en *Kevin Nowlan* zijn de personen die aan dit prestige project vorm mogen geven, waarin Superman onbekende signalen vanuit de ruimte opvangt. De daarop volgende reis door de ruimte is de inleiding tot de eerste ontmoeting tussen de Man van Staal en een handjevol Aliens. Hoewel Jurgens blijft volhouden dat niemand deze mini-serie mag missen omdat het verstrekkende gevolgen zal hebben voor alle vier de Superman-series, riekt dit project toch zeer commercieel. De hoge prijs, liefst $4.95 per deel, lijkt dergelijke vermoedens alleen maar te bevestigen.

***The Batman Chronicles*: vier keer per jaar.**

Windkracht 10

Wildstorm Rising is naast een duidelijke knipoog naar de bijna gelijknamige film, tevens de titel van een tiendelige crossover (plus een proloog) die één maand door alle series die bij het WildCATs-universum betrokken zijn, zal razen. Uitgegeven door Image begint het verhaal in Wildstorm Rising 1, om zich daarna over een negental series te verspreiden (zoals WildCATs, Wetworks en het nieuwe Grifter). Het geheel wordt afgesloten met het tweede deel van Wildstorm Rising. Een opvallend detail is dat het tekenwerk voor Wildstorm Rising 1 wordt verzorgd door *Barry Windsor-Smith*, de man die bij Marvel naam maakte met Conan en het Weapon X-verhaal. Voorts maakt hij ook alle tien (of elf, inclusief de proloog) de covers. Het lijkt wel of Barry tijd over had. En dat terwijl hij eigenlijk druk bezig is om een aantal series met zijn eigen concepten op poten te zetten.
Tot slot is het nog vermeldenswaardig dat niet alleen Image populaire tekenaars inhuurt om wat aandacht naar de uitgeverij te trekken. Acclaims 'creator-owned'-lijn Windjammer heeft zich namelijk ontfermd over *Neal Adams*, nadat deze zijn eigen uitgeverij Continuity noodgedwongen heeft moeten opdoeken. Na *Mike Grell* is dit de tweede grote naam die geheel naar eigen smaak projecten mag ontwikkelen bij Windjammer. Neal mag zich met maar liefst twee limited series in de maand mei profileren, alhoewel hierbij niet onvermeld mag blijven dat hij daarbij hulp krijgt van onder anderen *Bill Sienkiewicz* en *Peter Stone*. Het gaat hier om, ten eerste, het tweedelige Valeria, the She-Bat en ten tweede het zesdelige Knighthawk. Een nummer van beide series is te bemachtigen door $2.50 op de toonbank te deponeren.

Barry Windsor-Smith maakt de covers *Wildstorm Rising*.

(advertentie)

TE KOOP:
Kapitein Rob
Originele EERSTE SERIE.
In zeer goede staat.
Compleet *f*5000
= ruim 10% beneden
catalogusprijs.
Brieven onder nummer C1
van dit blad.

STRIP SCHRIFT

BACK ISSUES

Spelregels

1. Niet genoemde nummers zijn écht uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw bestelling onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reservenummers op te geven.
3. Van de hele oude nummers (10-13) zijn ook exemplaren zonder bijlage; levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.

Prijzen (per stuk)

Nummer 10-101:	f5 / Bfr.100
115-212:	f4 / Bfr. 80
	(of f2,50 / Bfr.50 bij bestellingen van 10 of meer nummers)
213-217:	f5 / Bfr.100
218-249:	f5,95 / Bfr.110
250:	f9,95 / Bfr.180
251-257:	f5,95 / Bfr.110
258-263:	f6,25 / Bfr.125
264:	f9,95 / Bfr.199
265-268:	f6,25 / Bfr.125
269-272	f6,50 / Bfr.130
273-279	f6,50 / Bfr.140

Verzendkosten

1 - 2 nummers:	f2,50 / Bfr. 65
3 - 9 nummers:	f5 / Bfr.140
meer dan 9 nummers:	geen verzendkosten!

U kunt zich de verzendkosten besparen door uw bestelling op een ruilbeurs of tijdens De Stripdagen Haarlem/Breda af te halen.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag voor de oude nummers (vermeerderd met de verzendkosten) overmaken:
Nederland: Postbank 209948 of SNS-bank 82.67.01.523 ten name van Stripschrift, Amsterdam.
België: ABN-bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Turnhout.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan één of meerdere strips, striptekenaars of onderwerpen vermeld, waaraan in dat bewuste nummer veel aandacht wordt besteed.)

10 Aram, Peanuts
13 Suske & Wiske
19 Kabouters, Johnn Bakker
65+ Tibet, Tina
67 Jean Roba, Carry Brugman
70 Toonder-story, Jan van Haasteren
74 Raymond Macherot, Uco Egmond
77 Gerrit Stapel, Aart Clerkx
78 Bud Sagendorf, Beeldvloeken, Daan Jippes
79 Jules Feiffer, Moem, Piet Wijn
80 Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
83 Pep, Sjors, Eppo, Dick Bos
85 Stripprofessoren, Spaarnestad, Strips schrijven
86 Eddy Paape
87 Bert Bus, Lucky Luke, Simpelman
88 Prins Valiant, Rode Ridder, Tarzoon
92 Strip & auto's, Michel Vaillant
93 Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95 Robbedoes Weekblad inclusief Index
96 Jijé, Pogo
98 Strips in de jaren '30
101 Greg, Jacques Lob, Jean-Michel Charlier
115 Strips & politiek, Willem, Robert Crumb
116 Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
121 Berni Wrightson, De striphandel
126/127 Claire Bretécher, Corto Maltese, Ralph Bakshi
128 Guido Crepax
129/130 Al Capp, Jacques Tardi, Jacques Laudy
131 Dick Tracy, The Studio
132 Engelse dagbladstrips
134 Strips in de oorlog
137 Kleine uitgevers, Asterix
138 Familiestrips, Prins Valiant
141 Daan Jippes
142 Star Wars
143 Amsterdam, Arturo del Castillo
144 Ravian, 1984, Prikkebeen
145 Frank Frazetta, Enki Bilal, Yrrah, Sam's Strip
148 Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
149 Conan
150 Katten
153 William Vance
154 Belgische strips, Didier Comès, EC
155 Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
157 Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs
159/160 Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
162/163 Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164 Harvey Kurtzman
165 Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166 Paul Gillon, Pierre Christin
167 Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170 Martin Veyron, Bart van Erkel
171 Milo Manara, Frits Kloezeman, Roger Dewroet
172 Krantestrips, Nikita Mandryka
174/175 Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176 Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
177/178 François Schuiten, Wendy Pini, Hermann
179 Stripweekbladen
180 Robert van der Kroft, Garfield
182 Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183 Strips & voetbal, Frans de Boer
184 Titanic, Marc Wasterlain
185/186 Ravian, Claude Auclair, Daniel en Alex Varenne
187 André Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188 Laurence Harlé, Yves Swolfs, Colin Wilson
191 Robbedoes
192 Robbedoes, Lex van de Oudeweetering
195 Bondage-strips, De Kat
196/197 Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200 Stripjournalistiek, Suske & Wiske
201 Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager
202 Japanse strips
203 Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
204 Harold Foster
205 Willem Ritstier, François Rivière
206 Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207 Literatoren & strips
208 Henk Albers, François Boucq, Titanic
209 Amateurs
210 Don Lawrence
211 Onvoltooide strips
212 20 jaar Stripschrift
213 Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214 Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215 Jacques Glénat, Animatiefilms
216 Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217 Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1) Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2) Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3) Toon van Driel, André Franquin
221 (22/4) André Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5) John Difool, Kamagurka
223 (22/6) Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7) Bill Sinkiewicz, Computeranimatie
225 (22/8) Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9) Treinen & strip, Média Participations
227 (22/10) Gerard van Straaten, Alexandro Jodorowsky
228 (23/1) Johan de Moor, Watchmen
229 (23/2) Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230 Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231 Jacques Tardi, Henri Goldsmann
232 Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233 Blake & Mortimer, Fredric Wertham
234 Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235 Hec Leemans & Merho, Auke Herrema
236 SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237 Didier Comès, Laurent Parcelier
238 Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239 Lava, François Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240 Benoît van Innis, Luc Cromheecke, België
241 Bernard Hislaire, Ralf König, Herr Seele
242 Moebius, Jack Staller, Ducktales
243 Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244 Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245 Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246 Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247 Windig & De Jong, Alberto Breccia
248 Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249 Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250 Jubileumnummer
251 Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252 Daan Jippes, Kuifje, Stefan Verwey
253 Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifje
254 Bert van der Meij, René Sterne, Merchandising
255 Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256 Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257 Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258 Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259 Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260 Hermann, Peyo, Lombard, Posse
261 Eric Schreurs, Bryan Talbot, Crisse
262 Lorenzo Mattotti, Barry Windsor Smith, Donald Duck
263 Philippe Francq, Marc Legendre, Jacques de Loustal
264 Kuifje!
265 Jack Kirby, Fritz van den Heuvel, Superhelden
266 Schuiten & Peeters, Warnauts & Raives
267 Piet Wijn, Jacques Tardi, Jean-Philippe Stassen
268 Daan Jippes, Yves Swolfs, Dave McKean
269 Peter Pontiac, Jean van Hamme, XIII
270 Henk Kuijpers, Renaud & Dufaux, Kuifje
271 Lorenzo Mattotti, Maus, Nieuwe anti-helden
272 Etienne Davodeau, Jacques Martin, Stripkritiek
273 Mark Retera, Carl Barks, Al Davison
274 Don Lawrence, John Bolton, Kuifje
275 Wilhelm Busch, Dominique David, Philippe Berthet
276 Léo, Arthur Adams, Mike Mignola
277 Michel Blanc-Dumont, Signed by War, Algemeen Dagblad
278 Ferry, Jan Wesseling, André Geerts
279 Peter O'Donnell, Enrique Romero, Gummbah